

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – půl růstu ČR

ZAČLEŇOVÁNÍ ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM DO ZÁKLADNÍCH ŠKOL

PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE VYBRANÝCH ZÁKLADNÍCH ŠKOL
V PRAZE A BERLÍNĚ, TIPY DO VÝUKY, MOŽNOSTI VYUŽITÍ SLUŽEB
NNO PRACUJÍCÍCH S MIGRANTY V PRAZE

© InBáze, 2019.

**Publikace byla vytvořena v rámci projektu Mosty ke školám
a podpořena grantem z Operačního programu Praha: Pól růstu ČR.**

OBSAH:

ÚVOD	5
KAPITOLA 1. PRÁCE S INTERKULTURNÍMI TÉMATY	9
Kapitola 1.1 ROZCESTNÍK INTERKULTURNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	
Práce s interkulturními tématy ve vybraných NNO	11
KAPITOLA 2. ŽÁCI S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM NA ČESKÝCH ŠKOLÁCH	23
KAPITOLA 3. ODBORNÉ SLUŽBY VYBRANÝCH NNO V PRAZE ZABÝVAJÍCÍCH SE INTEGRACÍ CIZINCŮ	29
KAPITOLA 4. PRÁCE S CIZINCI NA ZŠ JIŽNÍ IV	41
Kapitola 4.1 Metodika práce s cizinci na ZŠ Jižní IV	45
KAPITOLA 5. PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE ZE DVOU INKLUZIVNÍCH ŠKOL V BERLÍNĚ	51
Kapitola 5.1 Učit se, žít a hrát spolu divadlo – příklad dobré praxe ze základní školy Erika Mann Grundschule v Berlíně	53
Kapitola 5.2 „Škola si musí klást otázku, ne jestli jsou děti vhodné pro ni, ale jestli je škola vhodná pro ně“ – příklad dobré praxe z Albert Schweitzer Gymnasium	58

Seznam autorů podle abecedy:

Mgr. Jan Matěj Bejček – Kapitola 3. Odborné služby vybraných NNO
v Praze zabývajících se integrací cizinců

Mgr. Barbora Hanzalová – Kapitola 5.2 „Škola si musí klást otázku, ne jestli jsou děti vhodné pro ni,
ale jestli je škola vhodná pro ně“ – příklad dobré praxe z Albert Schweitzer Gymnasium

Bc. Pavlína Jelínková – Kapitola 4.1 Metodika práce s cizinci na ZŠ Jižní IV

Mgr. Bc. Daniel Kaiser – Kapitola 4. Práce s cizinci na ZŠ Jižní IV

MgA. Hana Mlynářová – Kapitola 2. Žáci s odlišným mateřským jazykem na českých školách

Mgr. Dana Moree, Dr. – Kapitola 1. Práce s interkulturními tématy, kapitola 1.1 ROZCESTNÍK
INTERKULTURNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Michaela Neuhöferová – Kapitola 1.1 ROZCESTNÍK INTERKULTURNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Mgr. Jana Remenárová, MA – Kapitola 5.1 Učit se, žít a hrát spolu divadlo – příklad dobré praxe ze
základní školy Erika Mann Grundschule v Berlíně

Mgr. Taťána Sadírová – Kapitola 4.1 Metodika práce s cizinci na ZŠ Jižní IV

Korektura: Mgr. Tereza Münz

Grafický design: Design Studio LUCEM s. r. o., Sardana Korotova, Lucie Stepanova

ÚVOD

V posledních dvou desetiletích se v Praze usazuje stále více cizinců. Dle odhadů *Analýzy postavení migrantů a migrantek na území hl. m. Prahy* má **v Praze téměř 15 % obyvatel migrantskou zkušenost**. V tomto odhadu nejsou započtení cizinci, kteří již české občanství získali.¹ Celkový počet osob s migrantskou zkušeností je tedy v Praze ještě o něco vyšší. Stále více cizinců přichází do ČR a Prahy společně se svými dětmi. Tento fenomén vede k nárůstu počtu dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem (dále OMJ)² ve všech školských zařízeních. **Nárůst žáků s OMJ zaznamenaly během několika posledních let i základní školy**. Například ve školním roce 2004/2005 navštěvovalo v rámci celé ČR základní školy 12 113 žáků s jiným státním příslušenstvím, ve školním roce 2015/16 to bylo 18 281 žáků a **v roce 2018/19 byl počet těchto žáků již 24 026**³.

Z hlediska regionálního rozložení navštěvuje největší počet dětí a žáků-cizinců školy na území Prahy. Ve školním roce 2017/2018 zde navštěvovalo školy napříč všemi stupni téměř 40 % z celkového počtu dětí-cizinců v ČR. Nejčastěji zastoupené občanství těchto dětí jsou **Vietnam, Ukrajina, Slovensko, Rusko, Mongolsko a Bulharsko**⁴.

Do těchto statistik jsou zahrnuty pouze počty dětí a žáků se statutem „cizince“ na školách. Kolik je ve školách dětí a žáků s OMJ, které nemají dostatečnou znalost vyučovacího jazyka, není známo.

Nárůst počtu žáků s OMJ v základních školách je nepochybně pro pedagogy velkou výzvou. Učitelé nemají dostatek příležitostí, podpory a kapacity k bližšímu seznámení se se specifickými postupy při práci s žáky s OMJ či pochopení jiného sociokulturního zázemí těchto dětí. Ukazuje se, že systémová a metodická podpora škol není v tomto ohledu dostačující. Především z těchto důvodů začala nezisková organizace InBáze, z. s. v roce 2016 realizovat semináře zaměřené na interkulturní témata a podporu pedagogů při práci s dětmi a žáky s OMJ v MŠ/ZŠ.

Témata řešená v rámci semináře jsme se rozhodli zpracovat do příručky, kterou právě držíte v ruce. Je **určena pedagogům a pedagogickým pracovníkům základních škol**, kteří pracují s žáky s OMJ. První kapitola se věnuje práci s interkulturními tématy. Druhá se zaměřuje na legislativní podporu, tipy pro výuku češtiny jako druhého jazyka a práci s žáky s OMJ ve výuce. Třetí kapitola seznamuje s možnostmi interkulturní práce na školách a obsahuje přehled neziskových organizací a služeb, které poskytují školám při práci s žáky s OMJ podporu. Čtvrtá kapitola nabízí příklad dobré praxe ze ZŠ Jižní v Praze z pohledu ředitele a dvojjazýčných asistentek pedagoga této školy. Pátá kapitola představí příklady dobré praxe ze dvou škol sídlících v multikulturních čtvrtích v Berlíně. Za každou kapitolou je seznam literatury a užitečných odkazů, které Vám při práci s žáky s OMJ mohou být inspirací.

Přejeme Vám příjemné čtení.
Tým InBáze, z. s.

¹ *Analýza postavení migrantů a migrantek na území hl. m. Prahy* je dostupná ve formátu pdf na webu Metropole všech [online, cit. 15. 06. 2019]: <http://metropolevsech.eu/wp-content/uploads/2017/11/Anal%C3%BDza-postaven%C3%AD-migrant%C5%AF-a-migrantek-2017.pdf>

² Jedná se o děti a žáky nově přicházející ze zahraničí, většinou bez znalosti nebo s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka. Mohou to být také děti cizinců, které v ČR vyrostly, ale doma hovoří jiným jazykem, než je jazyk vyučovací. Patří sem také děti, jež mají české občanství, ale doma se používá i jiný než český jazyk (jedná se o děti z bilingvního prostředí nebo děti s dvojím občanstvím). V některých případech (spíše z důvodu potřeby podobné podpory) do této skupiny řadíme i děti s českým občanstvím, které sice doma česky hovoří, ale studovaly v zahraničí a česky se nikdy ve škole neučily“. Definice žáka s OMJ dle organizace Meta, o. p. s. [online, cit. 16. 06. 2019] dostupné z webu [www.inkluzivniskola.cz](https://www.inkluzivniskola.cz/deti-zaci-s-omj) pod odkazem: <https://www.inkluzivniskola.cz/deti-zaci-s-omj>

³ Údaje o počtu dětí cizinců v ZŠ za posledních několik let naleznete na webových stránkách MŠMT ve Statistické ročence školství – výkonové ukazatele [online, cit. 15. 06. 2019] pod odkazem: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>

⁴ Údaje o počtech dětí cizinců v ZŠ v krajích a nejčastěji zastoupená občanství těchto dětí jsou dostupné na stránkách [inkluzivniskola.cz](https://www.inkluzivniskola.cz). Počty cizinců na školách [online, cit. 16. 06. 2019] pod odkazem: <https://www.inkluzivniskola.cz/pocty-cizincu-na-skolach>

1 PRÁCE S INTERKULTURNÍMI TÉMATY

MGR. DANA MOREE, DR.

Práce s interkulturními tématy má dva parametry. Jedním z nich je dobré **organizačně-pedagogické zvládnutí situace**, kdy se setkávají lidé, kteří mají různé – často od sebe velmi vzdálené – životní zkušenosti doprovázené i jazykovou odlišností. V této oblasti je potřeba mít kvalitní informace o tom, kde najít pomoc (např. pokud s rodiči neexistuje žádný společný jazyk), o tom, z jaké palety metod lze volit při práci s heterogenní třídou, a další informace, které pomohou zvládnout samotný proces učení.

Kromě sady těchto informací a zkušeností je však potřeba také trochu jinak **pracovat se sebou jako s profesionálem, který musí situaci zvládnout na lidské úrovni**. Chtě nechtě se tak blížíme k oblasti postojů, tedy k otázce, jestli jsem jako člověk v souladu s tím, že pracuji v heterogenní třídě, nebo nikoli. Jaké jsou mé osobnostní limity a předchozí zkušenosti. A i v případě, že tohle všechno funguje, potřebuje učitel schopnost poradit si se situacemi, které provokují větší mírou nejistoty, než jsme zvyklí v běžné praxi. A to od interpretace jednotlivých slov, výrazů tváře, gest, kulturních rozdílů ve vnímání běžných každodenních věcí přes to, jakou výbavu má mít dítě do školky, až po to, jestli je normální, že se při procházce zašpiní. Všechny tyto situace vyžadují určitou schopnost pracovat se sebou ve stresující situaci, schopnost dobře analyzovat, kde jsou zdroje případné nepohody, schopnost identifikovat kulturní rozdíl a najít strategii, která pomůže v jeho porozumění.

Na seminářích jsme toto všechno trénovali, pro potřeby této publikace si dovolíme přinést několik tipů na literaturu a webové stránky, které v tomto mohou pomoci. Pokusíme se pak vždy navrhnout nějaké česky psané zdroje vedle zahraničních tak, aby si čtenář mohl vybrat dle svého uvážení:

1. Náměty na publikace zaměřené na pochopení základních témat spojených s interkulturní komunikací

V následujícím seznamu jsou publikace, které mohou pomoci v pohledu na sledované téma z **teoretického hlediska**. Kniha *Nature of Prejudice* od **Gordona Allporta**, která vychází po druhé světové válce, reflektuje otázky týkající se toho, jak je možné, že lidský druh má potřebu rozdělovat se podle etnicity na různé skupiny, které mají ve společnosti různé šance.

Podobně se **Judith Howardová** v článku *Social Psychology of Identities* zamýšlí nad tím, jak jsou podobnosti a rozdíly mezi lidmi spojené s vnímáním v nejrůznějších kategoriích. A také o tom, že se důležitost těchto kategorií za posledních několik desítek let změnila.

Uchopení těchto témat v konkrétním příběhu nabízí text *Not a Mormon; Confessions of a dangerous nomo* od **P. S. Gordona** – vysokoškolského pedagoga, který fakt, že je sám ze židovské rodiny, musí reflektovat až v momentě, kdy se ocitne mezi mormony, kteří ho nutí zamýšlet se nad vrstvami jeho identity, které nikdy nevnímal jako podstatné.

Konečně v češtině vydané knihy **Základy interkulturního soužití a Dobrodružství s kulturou** nabízí přehled všech výše zmíněných témat uspořádaných do určitého přehledu. Nabízí zároveň to, jak pracovat se sebou tak aby člověk bohatství kulturních rozdílů mohl dobře využít.

V poslední době napsal velmi dobrý přehledový text *Communication between cultures* **Larry Samovar**, který je uznávaný na mezinárodní úrovni. Lze v něm najít jak řadu teoretických vhledů, tak i velkou škálu nejrůznějších příkladů z různých zemí.

Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. Garden City, NY: Doubleday Anchor Books.

Gordon, P. S. (2005). *Not a Mormon; Confessions of a dangerous nomo*. *Cultural Studies*, 19, 423–429.

Howard J. A. (2000). *Social Psychology of Identities*. *Annual Review of Sociology*, 26, 367–393

Moree, D. (2015). *Základy interkulturního soužití*. Praha: Portál.

Moree, D. & Bittl, K-H. (2007). *Dobrodružství s kulturou; transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží*. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem. ISBN 978-80-7043-566-3.

Samovar, L., A.; Porter, R., E.; McDaniel, E., R. & Roy, C., S. (2013). *Communication between cultures*. Wadsworth: Cengage Learning.

2. Náměty na konkrétní metody / práce s příběhem

Jedním ze způsobů, jak pracovat s kulturními rozdíly, je **práce s příběhem**. Na příkladech konkrétních situací lze totiž dobře vystihnout to, jak se kulturní rozdíly projevují v konkrétní interakci, v detailu, který nám umožňuje lepší pochopení jejich povahy.

Za tímto účelem vznikly i webové stránky www.czechkid.cz, které na příbězích deseti dětí nabízí celou škálu pedagogického využití. Stránky jsou rozdělené na tři části. Obsahují jednak profily dětí, dále pak cca 60 témat pro učitele, které jsou přehledem jednotlivých oblastí interkulturní práce. Každé téma je demonstrováno na tzv. dialogu, který mezi sebou děti vedou a který právě ukazuje pestrost interkulturních témat v detailu.

Jednou z metod, která stojí v tomto kontextu za zmínku a kterou jsme také během projektu využívali, je metoda divadla utlačovaných. Tu vymyslel v 70. letech Augusto Boal jako způsob práce se změnou a zplnomocněním ve velmi chudých oblastech Jižní Ameriky. V divadle vždy skupina lidí, kteří by rádi iniciovali nějakou změnu a kteří zažívají nějaký útlak, připraví krátké divadelní představení, které se pak hraje před diváky. Ti jsou pozvaní, aby poté vyměnili hlavního protagonistu, a zkusili nastolené situace vyřešit.

V České republice se práci s touto metodou věnuje několik organizací, v Praze můžeme nabídnout více informací na <http://www.dvenatreti.cz/>.

1.1 ROZCESTNÍK INTERKULTURNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ PRÁCE S INTERKULTURNÍMI TÉMATY VE VYBRANÝCH NNO

MICHAELA NEUHÖFEROVÁ, MGR. DANA MOREE, DR.

Zahrnuté organizace: Sdružení pro integraci a migraci **META**, **Multikulturní centrum Praha**, Centrum pro integraci cizinců **Člověk v tísni**, Integrační centrum Praha **InBáze**

1. Práce s příběhem

Existuje celá řada důvodů, proč pracovat s příběhem. Vyprávění příběhů je staré jako lidstvo samo, je to bezpečná cesta k hlubokým lidským tématům, ke kterým se obtížně dostáváme jen skrze informace, je to způsob sdílení hlubokých lidských zkušeností.

Skrze příběh lze bezpečně komunikovat i složitá témata, protože přestanou být vázaná na konkrétní osobu, ale vážou se k více či méně vymyšlené postavě. Ještě se dostaneme k tomu, do jaké míry musí být postava vymyšlená nebo skutečná. Každopádně však platí, že příběh si nenárokují realnost. Lze do něj tedy promítnout jen tu část reality, kterou sami chceme, nebo naopak v nás již utvořený příběh osloví určitý typ zkušenosti.

Díky výše zmíněnému lze pomocí příběhu tato témata reflektovat nikoli jako celek, ale můžeme se podívat na jednotlivé aspekty sledovaného tématu (nemusím tedy řešit např. pocit vyloučení jako celek, ale můžeme reflektovat, jak daná postava reagovala, jak mi připomíná moje reakce v podobných situacích, kdo by jí mohl pomoci apod.).

Práce s příběhem je i bezpečnější metodou z hlediska uspořádání skupiny. V porovnání např. s divadelními technikami vykazuje příběh menší náročnost z hlediska skupiny i lektora a nekoliduje s rolemi, které v dané skupině existují. Pokud bychom ho chtěli porovnat např. s divadelními technikami, pak jejich využití může být obtížné právě proto, že pokud existují ve skupině i mocenské disproporce (např. učitel hodnotí žáky), je v divadle vše obnaženější. Příběh naopak nabízí možnost se za danou postavu skrýt, a to jak v roli toho, kdo má za skupinu zodpovědnost (tedy např. učitele), tak i členů skupiny.

Pokud se rozhodneme s příběhem pracovat, máme dvě základní možnosti:

Pracujeme s již hotovým příběhem – vybíráme příběh tak, aby nějakým způsobem souvisel s probíranou látkou nebo s cílem hodiny. S příběhem skupinu seznámíme a následnou reflexi je dobré připravit a strukturovat např. formou otázek do reflexe, zadání do práce ve skupinách apod.

Příběh společně vytváříme – na základě osobních zkušeností, představ, názorů a zážitků jednotlivých členů skupiny

můžeme společně vytvářet nějaký typ nového příběhu. Tato otevřenější forma je často zábavnější, ale zároveň vyžaduje větší čas na přípravu a strukturování celého procesu. Skupina může mít problém především v tom, jaká má být zápletka a její rozuzlení. Snadnější naopak bývá vymýšlení jednotlivých postav, jejich osudů a charakterů.

V této publikaci přinášíme přehled metodických materiálů, které pracují především s příběhy lidí, kteří částí své životní zkušenosti vybočují – zažili stěhování z jedné země do jiné, zažili válku, pracují jako dobrovolníci... Vzhledem k tomu, že při práci s příběhem je důležitá i reflexe, doporučujeme zamyslet se při výběru jednotlivých metod právě nad tím, jak můžeme jednotlivé příběhy vztáhnout ke svému životu, jestli existuje způsob, jak se „napojit“ na životní zkušenosti člověka, s jehož příběhem pracujeme. K tomu pomáhají otázky typu – Zažil jsem někdy, že jsem přišel do úplně nového prostředí a musel jsem se v něm zkusit „zabydlet?“ Jaké to bylo? Jaké události z příběhu na mě zapůsobily? Apod.

Příklady z praxe neziskových organizací:

Aktivita/Materiál	Stručný popis	Autor
Recepty s příběhem	Soubor receptů z konkrétních zemí, kdy každý recept doplňuje příběh migranta, který z dané země pochází a žije v Čechách.	Sdružení pro integraci a migraci
Ženy na vedlejší koleji (?)	Mapování situace migrantek a žen s migračním původem, ve vyšším středním a seniorském věku, které žijí v ČR, doplněné o návrhy opatření na zlepšení jejich situace. Cílem je mimo jiné zvýšit povědomí veřejnosti o tomto tématu. Součástí projektu je dokument vyobrazující příběhy migrantek z bývalé Jugoslávie s názvem Ženy od vedle.	Sdružení pro integraci a migraci
Migrantky a nájemná práce v domácnosti	Rozebírá problematiku zaměstnávání migrantek na pozici uklízečka v domácnosti – práce je často ilegální, finančně podhodnocená, pracovní náplň nedostatečně vymezená. Fiktivní kampaň Cizinky na úklid, výzkum situace migrantek, které uklízejí v domácnosti – původ, motivace, vzdělání, forma pracovní smlouvy, nastavení pracovní doby + příběhy několika migrantek.	Sdružení pro integraci a migraci
I Jan Amos chodil do školy v cizině	Workshop, který má za cíl přiblížit žákům situaci člověka, který začíná žít, pracovat či studovat v nové zemi. Zahrnuje besedu s cizincem o jeho příběhu, krátké filmy o cizincích v ČR, diskusi s dobrovolníkem, který pomáhá mladým cizincům a zná jejich osudy, a také zážitkové hry.	META
Film Putování s Carly	Film pro děti z MŠ a prvního stupně ZŠ o malé holčičce, která se vlivem tragických okolností ocitne na útěku z domova. Cílem je seznámení dětí s osudem uprchlíků.	META
Jednou se zase setkáme, Sanam (Hello Czech Republic – doma v nové zemi)	Komiks představující příběh uprchlíka – mladého chlapce, který putuje z Afghánistánu do Evropy. Cílem je ukázka strastí uprchlíků. Možnost debaty o příběhu (např. co vede lidi k odchodu z vlasti, co je to fundamentalistické hnutí atd.)	META

Dvojjazyční asistenti pedagoga	Příběhy cizinců, kteří se v ČR uplatnili jako dvojjazyční asistenti pedagoga – tzn. dobrý příklad toho, jak jsou cizinci v ČR potřební a dokážou se dobře integrovat.	META
Šádí (Hello Czech Republic – doma v nové zemi)	Šádí je film o kurdské dívce, která byla samotná poslaná do Švédska. Cílem je rozšířit povědomí o právech dítěte a pochopení, čím si musí procházet dítě odloučené od rodičů. Následuje debata o filmu.	META
Můj etnický původ vždy nad vším převážil (Hello Czech Republic – doma v nové zemi)	Příběh imigranta Sorana, který žil ve Švédsku a vždy bylo jeho chování spojováno s jeho původem. S příběhem je spojena debata.	META
Ženy odjinud	Příběhy žen, které se přistěhovaly do ČR. Žáci si přečtou příběhy, poté každý reprezentuje jednu ženu a žáci mezi sebou příběhy porovnávají.	Člověk v tísní
Děti-uprchlíci	Ve skupinách si děti prostudují příběh jednoho uprchlíka, potom na základě příběhů vypíší na označené papíry: příčiny odchodu uprchlíka z jeho země, situace nebezpečí a vypětí, se kterými se setkal či setkává, příklady jeho strádání a nakonec mají děti vypracovat odpověď na otázku, co můžeme udělat my pro zlepšení jeho situace. Cílem je seznámení se s otázkou předsudků, uprchlictví, dětských práv.	Člověk v tísní
Naše příběhy (Dobré konce)	Příběhy cizinců, kterým se podařilo integrovat se v ČR.	Centrum pro integraci cizinců
Bedýnky příběhů – vyprávění pohádek a tvořivé dílny	Bedýnky příběhů jsou tvořivé dílny pro děti ve věku cca 5 až 12 let. Každá dílna je zaměřena na jednu zemi, ze které pochází početná skupina cizinců žijících v České republice. Kultura konkrétních zemí je dětem přiblížena pomocí vyprávění pohádek a následné výtvarné dílny, kdy děti mají možnost pohádku zpracovat pomocí tradičních materiálů a technik dané země.	InBáze
Bedýnky příběhů – vzdělávací programy pro žáky II. stupně ZŠ	Interaktivní výukový program zahrnuje téma jinakost a stereotypy, případně migrace a interview s migrantem: povídání si s konkrétním člověkem, který emigroval do České republiky, o jeho zkušenostech, situaci v zemi původu, začlenění v nové domovině.	InBáze

2. Vcítění

Metody, které jsou zaměřené na empatii, spočívají v tom, že se žáci vcítí do situace člověka, který může být znevýhodněný kvůli svému etnickému původu. Tato schopnost vcítit se do člověka pocházejícího z jiného kulturního prostředí velmi úzce souvisí s pojmem interkulturní citlivost. Model interkulturní citlivosti (Benett, Hammer, Wiseman,

2003) představuje proces, během kterého jedinec získává interkulturní kompetence a je schopný rozpoznat a respektovat rozdíly mezi tím, jak jednotlivé kultury nahlíží svět.

Aktivita podněcující vcítění jsou zpravidla spojené s různými modelovými příklady znázorňujícími situace, se kterými se migranti či osoby s odlišným etnickým původem běžně setkávají. Na základě těchto modelových situací žáci zodpovídají otázky, které je přimějí se vcítit do role druhých. Otázky mohou vypadat například takto: „Jak byste chtěli, aby vás spolužáci přivítali po přistěhování do jiné země?“

Kromě zodpovídání otázek mohou být podobné modelové situace také základem tvůrčí práce žáků. Vcítění pak žáci uplatňují například při psaní slohové práce věnující se otázce migrace, vytváření zákonů imaginárního státu, ve kterém dochází ke spokojenému soužití všech skupin obyvatel, či vymýšlení příběhu o seznámení dvou kamarádů pocházejících z odlišných kultur.

Cílem veškerých těchto aktivit je, aby si jejich účastníci uvědomili složitost situace osob s odlišnou kulturou, kteří přicházejí žít do cizí země, snažili se pochopit jejich jednání a vyvarovali se předsudků.

Příklady z praxe neziskových organizací:

Aktivita/Materiál	Stručný popis	Autor
Čeština je i můj jazyk	Sborník příspěvků literární a tvůrčí soutěže. Děti na základních školách měly vymyslet básničky/příběhy, ve kterých se měly vcítit do cizince, který žije v ČR, pochopit jeho pocity.	META
Nový ve škole (Hello Czech Republic – doma v nové zemi)	Žáci písemně odpovídají na otázky, které souvisejí s tím, co by dělali, kdyby šli první den do nové školy. Např.: Jdete do školy, jak se cítíte? Jak by se vám líbilo, kdyby vás spolužáci přivítali? Jak byste si přáli, aby se k vám chovali na obědě?	META
Útěk do Peacestánu (Hello Czech Republic – doma v nové zemi)	Vychází z fiktivní situace, že Češi prchají ze své země kvůli jaderné havárii. Přijetí Čechům nabízí Peacestán, který ale nejprve chce od Čechů odpovědi na otázky typu: Chcete si uchovat právo na vlastní kulturu a proč? Budete požadovat volební právo v našich volbách a proč? Co mohou udělat obyvatelé Peacestánu, abyste se začlenili do naší společnosti? Na tyto otázky žáci ve skupinách odpovídají.	META
Ponižující situace (Hello Czech Republic – doma v nové zemi)	Žáci si přečtou různé zákony týkající se práv dítěte. Potom dostanou několik modelových situací, kdy dochází k diskriminaci / šikaně, a odpovídají na otázky: Co by měl Alex udělat? Co může dělat učitel? Co mohou udělat dospělí ve škole?	META
Máme co nabídnout? (Hello Czech Republic – doma v nové zemi)	Žáci napíší esej na téma „Co ČR může nabídnout uprchlíkům?“ / „Co můžeme udělat pro to, aby se tu uprchlíci cítili vítáni a začlenili se do společnosti?“	META
Nobelova cena za mír (Hello Czech Republic – doma v nové zemi)	Žáci si přečtou příběh Malály Jusufzajové, která dostala Nobelovu cenu za mír. Potom si mají představit, že je rok 2157 a každý z nich dostal Nobelovu cenu za mír – mají sepsat, za co bojovali, co je k tomu vedlo.	META

Pronájem bytu (Bricks – stop nenávistným projevům)	Fiktivní situace – dva žáci si budou chtít pronajmout byt od ostatních skupin žáků. Zájemci dostanou na krk šálu a pronajímatelé jim nebudou chtít byt pronajmout proto, že mají šálu – tento důvod ale nepřiznají. Cílem je uvědomit si, jaké to je být diskriminován.	Multikulturní centrum Praha
Migrace (La Ngonpo)	Základem aktivity je příběh o Abdinovi, který prchá z Íránu do ČR, děti se potom mají vžít do jeho situace – co by si sbalili, jak by se cítili. Následuje brainstorming na téma „Proč lidé migrují“. Vytvářejí pak „Strom migrace“, kde kmen představuje důvody, větve představují dopady a plody jsou řešení problému.	Multikulturní centrum Praha
Společnost a my (Stereotýpek v nás)	Ve skupinách děti vymýšlejí pravidla soužití na neobydleném ostrově, který mají začít obývat. Mají vodící otázky, které jim pomáhají soustředit se na to důležité. Potom si skupiny pravidla vzájemně představí a hlasuje se, kdo by chtěl bydlet na kterém ostrově.	Multikulturní centrum Praha
Kampaň Mluvme spolu (Dobré konce)	Videa o komunikačních problémech mezi cizinci a Čechy (např. Vietnámec tyká na úřadě, protože mu zákazníci také tykají). Cílem je, aby se majoritní veřejnost vcítila do situace cizinců a neodsuzovala je.	Centrum pro integraci cizinců
Příručka pro snadnější porozumění	Příručka s doporučeními, jaká slova a výrazy používat při komunikaci s cizincem, aby se komunikace usnadnila.	Centrum pro integraci cizinců
Barnga (More than culture)	Ve 4 skupinách se hrají kostky – každá skupina podle jiných pravidel (např. v jedné skupině se může házet dvakrát atd.) – zapisuje se, kdo má kolik bodů. Potom se např. hráči s nejvíce body z jedné skupiny přesouvají do vedlejší skupiny po směru hodinových ručiček. Potom se debatuje o pocitech, které žáci měli po příchodu do skupiny, kde byla jiná pravidla – stáhli se / smáli se / chtěli převzít moc atd. Cílem je uvědomit si úskalí při příchodu do nové skupiny.	Člověk v tísní
Memory (More than culture)	Na zemi jsou rozložené kartičky s fotkami/obrázky různých lidí, otočené lícem dolů. Skupina si vždy vybere náhodně dvě kartičky – tzn. dva lidi a má vymyslet příběh o tom, jak se z nich stali nejlepší kamarádi, a vyvarovat se přitom stereotypního uvažování. Tento příběh potom přednesou před ostatními a ostatní musejí určit, jestli se v příběhu skutečně neobjevují žádné stereotypy.	Člověk v tísní
Persona Dolls	Organizace chodí s panenkami do školek, každá panenka má svůj příběh, děti se učí vnímat odlišnost a pohled ostatních. Panenka např. nemluví česky, je silná, je na vozíku... Děti mají říct, zda s tím taky mají zkušenost, navrhnout, co může panence pomoci atd. Cílem je rozvoj prosociálního rozvoje dětí.	Člověk v tísní
Uprchlíci ze Zachrelu	Příběh o zemi Zachrel, kde probíhá občanská válka. Následuje brainstorming o tom, jak zabránit občanským válkám, o vojenských zásadách a o tom, jak zavést mír. Cílem je vyvolání empatie, zamyšlení nad otázkou uprchlictví a lidských práv, upozornění na důležitost vzájemného respektu.	Člověk v tísní

3. Práce s textem

Zatímco při práci s příběhem zapojujeme především naši obrazotvornost, schopnost napojit se na vyprávění někoho jiného, reflexi a sebereflexi, při klasičtější práci s textem zapojujeme spíše kognitivní složku. Přemýšlíme o textu, srovnáváme, analyzujeme, snažíme se poznat a pochopit.

V této metodice přinášíme podněty na metody, které se snaží ukazovat, jak texty zachycují jen část reality, a snaží se pomoci v jejich kritickém čtení. K tomuto základnímu poznání můžeme doplnit několik podnětů k zamyšlení:

Text vzniká vždy v nějakém kontextu. Má autora, který vnímá svět kolem sebe určitým způsobem, a vzniká v jiném čase a často i místě, než se dostává ke čtenáři. To jsou všechno danosti, které je možné využít právě pro kreativní práci s ním. Všechny tyto aspekty totiž mohou zohlednit a umožňují mi zároveň kritický způsob pohledu na daný text. Zkusme se podívat na jeho jednotlivé aspekty:

Autor – vždy je dobré vědět, kdo text napsal a jaké pohnutky ho k tomu vedly. Pokud tyto informace není možné dohledat, můžeme nechat skupinu, aby se snažila maximum informací zjistit a zbytek si např. domyslet na základě toho, jak a o čem autor se čtenářem komunikuje. Lze také srovnávat jiné texty od stejného autora, dívat se na to, jak se jeho myšlenkový svět vyvíjí, a srovnávat ho s posuny v našem poznání světa.

Kontext – text vzniká v nějaké konkrétní situaci a v případě novinových nebo elektronických zdrojů často také na nějakou situaci reaguje. I zde je dobré si tyto informace zjišťovat a kombinovat eventuálně tento typ práce s hledáním alternativních pohledů na stejnou věc. K textu lze přistoupit také z hlediska toho, jak vznikal, kdy přesně vznikal – zvláště u starších textů se můžeme dívat na jejich jednotlivé vrstvy.

Text je psán také určitým jazykem, který je zároveň nositelem drobných nuancí ve významech. Pokud se jedná o překlad cizojazyčného textu, můžeme sledovat, jak se významově posunul výsledný text v jazyce českém. Nebo můžeme využít přítomnost dětí s jiným mateřským jazykem a můžeme je nechat překládat kontroverzní text do nějakého jiného jazyka a dívat se na slova, jejichž významy nejsou automaticky přenositelné.

Příklady z praxe neziskových organizací:

Aktivita/Materiál	Stručný popis	Autor
Hra na práva (Hello Czech republic)	Každá skupina dostane situační kartu vycházející z příběhu mladého uprchlíka Hamída. Každá skupina má za úkol nastudovat si Úmluvu OSN o právech dítěte a prodiskutovat nejasnosti. Potom mají žáci za úkol vybrat tři ustanovení Úmluvy, která jsou pro Hamída v konkrétní situaci nejdůležitější.	META
Předsudky, identita, normy a jejich vzájemný vztah (Hello Czech republic)	Krátký článek o normách – žáci ho mají přečíst a diskutovat o normách v jejich škole / v české společnosti.	META
Prst na tepu doby (Hello Czech republic)	Práce s články o uprchlících v médiích – jaký je obraz uprchlíků v médiích? Jakým způsobem nás média ovlivňují?	META
Média a co s nimi? (Společně proti rasismu)	Žáci jsou rozděleni do skupin, každá dostane subjektivně zabarvený článek a mají prezentovat, co se dozvěděli z článku – prezentovat to jako pravdu. Cílem je uvědomit si, k čemu dochází, když používáme pouze jeden zdroj informací.	Multikulturní centrum Praha
Tichá pošta (Společně proti rasismu)	Jeden žák si přečte článek z novin a posílá to tichou poštou dál – to se děje simultánně ve dvou skupinách a potom se porovná výsledek v obou skupinách. Cílem je uvědomit si rizika přejímání zpráv z okolí bez důvěryhodného zdroje.	Multikulturní centrum Praha

Haty kolem nás (Bricks – stop nenávistným projevům)	Rozpoznávání rozdílů mezi hate speech, dangerous speech, stereotypem, hoaxem. Žákům jsou pojmy vysvětleny a poté si mají vzpomenout na příklady z online prostředí. Následně školitel čte úryvky a žáci se mají rozhodnout, o který typ se jedná.	Multikulturní centrum Praha
Útok v Břeclavi (Bricks – stop nenávistným projevům)	Sledování vybraných úryvků o kauze z Břeclavi. Cílem je uvědomit si důležitost ověřování zdrojů a práce s více zdroji.	Multikulturní centrum Praha
Jak zacházet s hate speech (Bricks – stop nenávistným projevům)	Ukázka konkrétních nenávistných komentů. Následuje debata o tom, jak na ně reagovat.	Multikulturní centrum Praha
Jiný kraj, jiný mrav	Práce s etnocentrickými a kulturně relativistickými výroky. Cílem je uvědomit si, že ani jeden extrém není správný.	Člověk v tísni

4. Jedinečnost

Každý z nás je originál – to je smyslem aktivit, které označujeme souhrnným názvem „jedinečnost“. Účastníci si jejich prostřednictvím mají uvědomit, že nelze jednotlivé skupiny (např. etnické) házet do jednoho pytle a přisuzovat jim zobecnělé vlastnosti vycházející ze stereotypního uvažování. Je třeba pochopit, že každý člověk je jedinečný a určité podobnosti, které mezi sebou máme, nevycházejí z etnického původu, ale objevují se napříč kulturami.

Obvykle jsou aktivity zaměřující se na pochopení jedinečnosti koncipovány tak, že v kulturně smíšené skupině žáků musejí všichni odpovědět na stejné otázky či jinak splnit společné zadání – například napsat, jaké jsou pro ně nejdůležitější hodnoty. Následně žáci své odpovědi sdílejí mezi sebou a hledají mezi nimi společné aspekty. K překvapivému momentu může dojít ve chvíli, kdy se jedinec svým vypracováním shodne více s osobou pocházející z odlišné kultury než s českým spolužákem.

Pomocí aktivit vyzdvihujících jedinečnost každého člověka mají tedy žáci dojít k poznání, že v rámci jakékoliv skupiny se mezi jednotlivci vyskytují rozdíly a naopak že jedinci napříč skupinami mohou mít mnoho společného.

Při těchto aktivitách je třeba věnovat pozornost tomu, aby skupina, ve které metodu aplikujeme, byla rozmanitá a aby při vypracování úkolu existovala šance na podobné odpovědi napříč etnickými skupinami. V opačném případě může totiž dojít k utvrzování žáků ve stereotypním uvažování a ke zbytečnému poukazování na rozdílnost jednotlivých etnických skupin od sebe navzájem, což není žádoucí.

Příklady z praxe neziskových organizací:

Aktivita/Materiál	Stručný popis	Autor
Citrony (More than culture)	Do skupiny žáků se přinese mísa s citrony, říká se charakteristiky citronů (zdánlivě jsou všechny citrony stejné), ale potom se do menších skupin rozdává vždy jeden citron, skupina si ho má prohlédnout do detailů, potom se vrátí do mísy, zamíchají a každá skupina má za úkol najít ten svůj. Cíl = uvědomit si, že ač se zdají všechny citrony stejné, je každý jiný – tak to funguje i u škatulek, do kterých jsou řazeni lidé.	Člověk v tísni
Molekula identity (More than culture)	Každý kolem svého jména napíše na papírky 5–8 znaků, které ho popisují, ke kterým má vztah (mohou souviset s rodinou, zemí původu, zájmy, názory atd.) – ve dvojicích se o tom potom žáci baví podrobně. Cílem je uvědomit si vlastní jedinečnost a rozmanitost stejně jako jedinečnost a rozmanitost ostatních, zjistit společné charakteristiky se dánlivě odlišným člověkem.	Člověk v tísni

Rodinná pouta (More than culture)	Účastníci rozdělení do skupin, v každé skupině by měli být zástupci různých národností a zároveň vždy alespoň dva lidi stejné národnosti. Každý tvoří koláž svojí rodiny a mezi tím se spolu baví např. o významných událostech, s kým je slaví, koho všechno zahrnují do rodiny apod. Cílem je zjistit, že v rámci jedné kultury jsou rozdíly a naopak že různé kultury mohou mít mnoho společného.	Člověk v tísní
Mezinárodní pošta (More than culture)	Aktivita vhodná pro setkání, kde je hodně lidí z různých zemí. Skupiny dle národnosti – každá skupina se ptá jiné skupiny na nějaké kulturní zvyklosti (např. Co jíte o Vánocích?), pošták odnese vzkaz skupině, která je dotazována. V dotazované skupině pak členové odpovídají na položenou otázku. Pravděpodobně nebudou jíst na Vánoce úplně všichni to stejné, takže každý napíše svou odpověď. Pak se dopis pošle zpět. Závěrem je zjištění, že každý dělá věci trochu jinak, i když je ze stejné země/kultury.	Člověk v tísní
Mezinárodní večer (More than culture)	Aktivita vhodná pro setkání, kde je hodně lidí z různých zemí. Skupiny dle národnosti mají za úkol připravit si prezentaci pro ostatní s důrazem na to, v čem se jednotliví lidé v jejich zemi odlišují – na základě zkušeností členů týmu. Následuje prezentace a diskuse, prostor pro pokládání dotazů.	Člověk v tísní
Konstruktivismus a multikulturní společnost	Vysvětlení pojmů konstruktivismus a multikulturní společnost. Potom každý napíše 10 hodnot, které jsou pro něj nejdůležitější. Cílem je uvědomit si, že i když má každý jiné nejdůležitější hodnoty, můžeme vedle sebe spokojeně žít.	Člověk v tísní
Rozdílné vidění světa / Já ano, já ne	Školitel říká různé výroky a účastníci přebíhají na jednu či druhou stranu třídy podle toho, zda s výrokem souhlasí – sleduje se, jak je každý jiný a jak se skupiny promíchávají. Následuje aktivita řazení obrázků od nejhezčího po nejméně hezký – žádné pořadí není správné, každý to vidí jinak. Cílem je uvědomit si, že každý vidí svět jinak a je to v pořádku.	Člověk v tísní
Kulturní samozřejmosti	Na kartičky ve skupinách žáci napíší otázky, kterými zjišťují odpověď na samozřejmosti týkající se nějaké kultury (např. Kdy si Číňané sahají na nos?), pak si řeknou odpovědi a debatuje se o zvláštностech. Cílem je uvědomit si charakteristiky různých kultur, rozdílnosti a jedinečnosti.	Člověk v tísní

5. Selektivní vnímání

Média, okolí, zažité stereotypy – to vše nás ovlivňuje v tom, čemu při setkávání s osobami z odlišných kultur věnujeme pozornost. Často pak dochází k tomu, že se více soustředíme na povrchní aspekty a opomíjíme to důležité. Nedokážeme se zkrátka mnohdy na skutečnost dívat jinak než skrze subjektivně zabarvené brýle, ovlivněné společností, ve které jsme vyrůstali. Může se tak stát, že se například příliš soustředíme na šátek na hlavě muslimky, aniž bychom si všimli, že uvolnila místo v autobusu starému člověku.

Aktivita zaměřená na selektivní vnímání s touto problematikou přímo pracují. Snaží se jejich účastníkům připomenout, že když se naučíme tyto brýle sundávat a nahlížet na osoby či situace jinak, než nám napovídají prvotní reflexy, otevře nám to obzory a umožní hlubší poznání.

Se selektivním vnímáním intenzivně pracuje Gestalt psychologie, podle které lidské vnímání pracuje tak, že se na skutečnosti dívá jako na celek, který si určitým způsobem interpretuje, a není schopné soustředit se na jednotlivé části. Gestalt zastává teorii, že naše vnímání pracuje podle sedmi základních zákonů (Wertheimer, 1923 IN Ellis, 1938). Z těchto zákonů pak vyplývá mimo jiné to, že máme tendenci vnímat podobné objekty či objekty se stejnými vlastnostmi jako vzájemně související, máme tendenci vnímat to nejjednodušší či že se zaměřujeme na to, co nám dává největší smysl, a zbytek vytěsňujeme.

Interkulturní aktivity zaměřené na selektivní vnímání na tento problém upozorňují a jejich cílem je uvědomění

účastníků, že v jejich vnímání k takové selekci může docházet. Konkrétní aktivita vypadá zpravidla tak, že žáci dostanou za úkol soustředit se na jeden aspekt a po skončení aktivity zjistí, že jim v zápalu soustředění unikl jiný, mnohem podstatnější či výraznější aspekt (např. učitel procházející se po třídě v masce).

Příklady z praxe neziskových organizací:

Aktivita/Materiál	Stručný popis	Autor
Jakou barvu vidíme? (Společně proti rasismu)	Žáci chodí po třídě a mají si všimnout jedné konkrétní věci, např. zelené barvy. Potom se zastaví, zavrou oči a školitelé se jich ptají, co viděli žlutého. Cílem je uvědomit si selektivnost vnímání a manipulaci – např. média nám říkají, na co se soustředit, a potom opomíjíme jiné věci.	Multikulturní centrum Praha
Co všechno (ne)vnímáme? (Společně proti rasismu)	Žáci jsou zaměstnáni úkolem a nevíšimnou si, že mezi nimi prošel učitel např. s velkým kloboukem. Cílem je uvědomit si selektivnost vlastního vnímání a opomíjení některých prvků reality.	Multikulturní centrum Praha

6. Práce se stereotypy

Práce se stereotypy je často vnímána v oblasti interkulturního vzdělávání jako žádoucí, což má logiku – stereotypy chceme odstranit, a proto je potřeba s nimi i pracovat. Zároveň ale, pokud napřeme pozornost tímto směrem, dopouštíme se z pedagogického hlediska jedné chyby – vymezujeme si negativně pedagogický cíl. V danou chvíli nám nejde o to něčeho dosáhnout, někam se posunout, ale cílem je zredukovat něco, co již existuje. Jak z téhle pasti ven? Odpověď na tuto otázku bychom mohli umístit na následující škálu.

Jedna varianta je nesoustředit se na stereotypy primárně. Vnímání je jako součást aktivit, které děláme, ale nebrat si jejich redukci za hlavní cíl. Pokud se vydáme touto cestou, je dobré přemýšlet o tom, čeho chci vlastně dosáhnout, pokud nechci redukovat stereotypy. Alternativou je schopnost reflexe toho, co se v dané situaci děje, na co v danou chvíli myslím, a schopnost rozhodnout se pro chování, které ze stereotypu a priori nevychází.

Další variantou je zaměřit se sice v konkrétní práci na stereotypy, ale jen tak, abych rozuměl/a tomu, kdy a za jakých podmínek se vyskytují, jak s nimi zacházím a jak s nimi mohu pracovat.

Kromě dvou výše zmíněných variant existuje celá řada metodik, které modelují ve skupinách situace, kdy jedna část účastníků je označena jako „ti jiní a odlišní“ a část představuje privilegované skupiny. Nejznámější z experimentů jdoucích tímto směrem je od Jane Elliott a má název „Blue eyed – green eyed“. Účastníci byli rozděleni do dvou skupin, aniž by věděli, co je čeká. Pak se vedoucí experimentu k modrookým chovala tak, jak bylo v její době běžné chovat se k Afro-američanům. Přestože existence těchto experimentů pomohla k tomu zviditelnit dynamiku, která funguje při vyčleňování některých skupin obyvatelstva, domnívám se, že z hlediska pedagogické praxe to není bezpečná cesta. Pokud modelujeme svět, který vlastně nechceme, zvětšujeme množství situací, které také nechceme.

Výběr konkrétních metod při práci se stereotypy je tedy možná více než v ostatních oblastech otázkou etickou a záleží na každém pedagogovi, kterou cestou se chce vydat. Každopádně však stojí za zvážení, jaký je vlastně skutečně pedagogický cíl a zda je možné naformulovat si ho pro sebe i pro účastníky pozitivně.

Příklady z praxe neziskových organizací:

Aktivita/Materiál	Stručný popis	Autor
Co se říká (Společně proti rasismu)	Žáci ve skupinách sepisují stereotypní charakteristiky o různých skupinách (ženy, Rusové, Romové atd.), pak se charakteristiky čtou nahlas a žáci přebíhají od jedné strany třídy ke druhé podle toho, zda s výroky souhlasí (jedna strana třídy = souhlas, druhá strana třídy = nesouhlas). Potom se řeší, které výroky byly stereotypní, vede se debata.	Multikulturní centrum Praha

Entropa (Bricks – stop nenávistným projevům)	Žáci přemýšlejí, jaké stereotypy je napadají o jednotlivých státech, následuje reflexe díla Davida Černého Entropa – uvědomění předsudků.	Multikulturní centrum Praha
Senioři (Bricks – stop nenávistným projevům)	Aktivita se týká satirického článku na Facebooku o důchodcích v Kauflandu – čtou se jednotlivé výroky obsažené v článku a žáci postavením na určitou stranu třídy dávají najevo, zda s nimi souhlasí (např.: článek mě pobavil – ano/ne). Důležitá otázka: Týká se článek i mé babičky a dědečka? V rozporuplných odpovědích je vhodné začít diskusi.	Multikulturní centrum Praha
Divný, jiný, originální, normální (Stereotýpek v nás)	Po třídě jsou na dlouhých papírech vylepeny fotky různých lidí – něčím „zvláštní“ na základě vzhledu (věk, povolání, původ atd.), děti ke každé fotce píšou přídavné jméno, které je napadne, a přeloží papír, aby to další neviděl. Pak se papíry hromadně rozbálí a řeší, dětem se vysvětluje, že je to pouze první dojem/stereotyp. Následně se čtou různé výroky a děti se staví po místnosti podle toho, jestli jim to přijde divné, jiné, originální nebo normální (např. „Nejsem na FB“, „Chodím v neděli do kostela“, „Jím biopotravinu“), následuje diskuse o tom, kdy si děti přišly jiné a jak se cítily.	Multikulturní centrum Praha
Den Hrůzy (Dobré konce)	Seriál vyobrazující stereotypní uvažování, které se nepotvrdí.	Centrum pro integraci cizinců
Sound Game (More than culture)	Každý ze skupiny žáků přinese na flashce svoji oblíbenou písničku, po třídě se rozvěsí fotky se jmény žáků. Potom se pouští jednotlivé písničky a žáci hádají, či je to oblíbená písnička – mají se postavit k fotce člověka, o kterém si myslí, že je to jeho oblíbená píseň (na základě stereotypů). Zatím se neříká, jak to je ve skutečnosti. Potom se písničky pouští znovu a hlásí se ten, jehož písnička to je – má dojít k vyvrácení předsudků – např. že metal musí poslouchat kluk.	Člověk v tísní
Pohled skrze několikery brýle (More than culture)	Na různé situace skupina nahlíží imaginárními brýlemi – např. genderové brýle, kulturní brýle atd. a vysvětluje situace stereotypně. Cílem je uvědomit si stereotypní přemýšlení a škatulkování a jeho nedostatky.	Člověk v tísní
Multikulturní Scrabble	Na hrací plochu či tabuli se napíše názvy kulturních skupin lidí, ke kterým se vážou nějaké předsudky – např. žid, Rom, muslim. Žáci mají za úkol tvořit vodorovně/svisle další slova, která je napadnou, vycházející z předsudků. Následuje debata a vyvrácení předsudků.	Člověk v tísní
Jak my vidíme ostatní, jak ostatní vidí nás	Účastníci se rozdělí do několika skupin, každá skupina představuje jednu národnost. Ve skupině se vymýšlejí charakteristiky (stereotypy) spojené s konkrétními národnostmi, píšou se na papírky, potom se dají všechny papírky do klobouku a napříč skupinami si děti losují stereotypy a přiřkládají je k národnostem. Svou volbu přede všemi vysvětlují. Cílem je uvědomit si stereotypní uvažování.	Člověk v tísní
Je libo mongolocentrismus?	Práce s pracovním listem, který popisuje stav, že se Mongolům podařilo dobýt Evropu. Poté se debatuje o tom, jak by se v takovém případě hovořilo o Evropanech – lidé s vykulenýma očima, vybledlí apod. Cílem je uvědomění evropocentrismu a rovnocennosti kultur.	Člověk v tísní

Cestující	Vlakem cestuje 5 lidí, mezi nimi např. Rom, fotbalový fanoušek, voják, cizinec tmavé pleti. Děti mají říct, vedle koho by si sedli, vedle koho by se cítily bezpečně apod. a jaké charakteristiky podle nich cestující mají na základě vzhledu. Potom se děti dozvědí skutečný příběh cestujících.	Člověk v tísni
Obraz kultury	V několika skupinách děti kreslí 3 obrázky – 1) co je nejtypičtější pro naši zemi, 2) co je nejtypičtější pro naši zemi v porovnání s jinými zeměmi, 3) jak vidí naši zemi cizinci. Potom skupiny mezi sebou diskutují, porovnávají.	Člověk v tísni
Kampaň Mezi svými	Video znázorňující příběhy cizinců, kteří žijí v ČR, zmiňují předsudky, které měli o Čechách, ale vyvrátili si je díky konkrétní zkušenosti.	Integrační centrum Praha

Použitá literatura a zdroje:

Hammer, M. R., Bennett, M. J. & Wiseman, R. (2003).

Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 421–443.

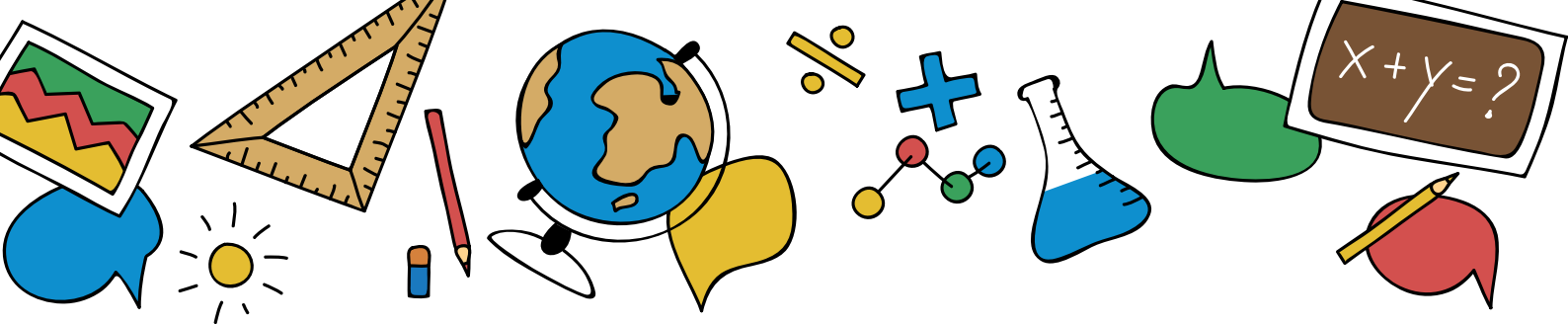
Retrieved from

http://www.sol.lu.se/media/utbildning/dokument/kurser/ENBC11/20112/Hammer_article_Task_1.pdf

2 ŽÁCI S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM NA ČESKÝCH ŠKOLÁCH

MGA. HANA MLYNÁŘOVÁ

Děti, které přicházejí do České republiky ze zahraničí z kulturně a jazykově odlišného prostředí, v posledních letech mírně přibývá. Nejvíce takových dětí je v Praze (cca 40 %), velkých městech a průmyslových aglomeracích, což kopíruje místa s největším počtem pracovních příležitostí pro jejich rodiče. Mezi nejčastější země původu patří **Vietnam, Ukrajina, Slovensko, Rusko a Mongolsko**.

Žák s jiným než českým občanstvím se však automaticky nerovná žák s nedostatečnou znalostí českého jazyka. Někteří z těchto žáků se v ČR již narodili, absolvovali MŠ a jsou jazykově na úrovni rodilých mluvčích. Jiní přicházejí do ČR v pozdějším věku a nastupují do českých škol s malou nebo žádnou znalostí češtiny – a to nejen do 1. třídy, ale i do vyšších ročníků a někdy i v průběhu školního roku. Kromě těchto žáků-cizinců ale existuje nikoli zanedbatelná **skupina dětí s českým občanstvím, které však česky dostatečně neumí** – ať již se jedná o děti českých občanů, které vyrostly v cizině, kde se i vzdělávaly, děti bilingvní nebo o děti-cizince, které získaly spolu s rodiči české občanství, ale mají odlišný mateřský jazyk. Podle hrubých odhadů je takových dětí na českých ZŠ v současné době asi 10 000. **Z pedagogického hlediska není podstatné, jakým pobytovým statutem žák disponuje, ale nakolik ovládá vyučující jazyk.** Proto nazýváme tyto žáky, kteří tvoří velmi různorodou skupinu, **žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ)**.

Jazyková bariéra je pro vzdělávání žáků s OMJ zásadní překážkou, která může výrazně limitovat jejich studijní úspěchy. Při vzdělávání žáků s OMJ totiž dochází k situaci, kdy se současně učí nový (druhý) jazyk a zároveň se prostřednictvím tohoto jazyka učí. To klade na učitele i žáky vysoké nároky, neboť jazyk, který vyučující používají při výuce, je složitý a neodpovídá začátečnické úrovni žáků s OMJ, a to již v prvních ročnících ZŠ.

Přesto se však od těchto žáků očekává, že se co nejrychleji zařadí do vzdělávacího procesu. Těmto nárokům jsou schopni dostát, pouze pokud dostanou odpovídající podporu, spočívající především v **systematické výuce češtiny jako druhého jazyka**.

LEGISLATIVA V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ

Dne 1. ledna 2008 vstoupila v platnost novela školského zákona (zákon č. 343/2007 Sb.), kterou se mění přístup cizinců ke vzdělávání a školským službám. **Školský zákon ukládá rovný přístup při přijímání ke vzdělání, škola proto musí zajistit cizím státním příslušníkům pobývajícím na území ČR přístup k základnímu vzdělání za stejných podmínek jako občanům ČR, a to aniž by doložili legálnost svého pobytu.** Na všechny žáky-cizince, kteří jsou na území ČR déle než 90 dní, se vztahuje **povinná školní docházka**, a to bez ohledu na to, jakou má znalost vyučujícího jazyka.

Dle platné legislativy by měla škola poskytnout všem žákům podporu podle jejich individuálních potřeb, aby mohli plně rozvinout své schopnosti a studijní předpoklady. Protože základním znakem žáků s OMJ je to, že vyučovací jazyk je pro ně cizím jazykem, neznalost tohoto jazyka je tedy jejich hlavní (a často jedinou) překážkou, která jim brání v zapojení do výuky. **Jazyková podpora – tedy co nejdříve výuka češtiny jako druhého jazyka** – je tedy logicky tím, co daní žáci potřebují nejdříve a nejvíce.

Naučit se češtinu není záležitostí týdnů ani měsíců. Zahraniční výzkumy ukazují, že osvojit si druhý jazyk na akademické úrovni (což je předpoklad školního úspěchu), trvá 5–7 let. Proto je důležitá především dlouhodobá jazyková podpora, která zvyšuje šance na úspěšné studium žáků s OMJ. **Pro žáky s OMJ je proto nezbytné zajistit prvních několik let podporu ve výuce češtiny jako druhého jazyka.** Co v tomto případě umožňuje česká školní legislativa?

A. Jazyková podpora pro žáky s OMJ

Máte-li ve škole žáka s jinou státní příslušností než českou **má dle zákona nárok na bezplatnou jazykovou přípravu (§20, odst. 5 a 6), kterou má zajistit „krajský úřad příslušný podle místa pobytu žáka ve spolupráci se zřizovatelem školy“.**

Pro děti občanů EU jsou třídy pro jazykovou přípravu organizovány krajem ve vybraných školách v odpoledních hodinách.

Pro děti občanů třetích zemí a také pro azylanty či žadatele o mezinárodní ochranu má být jazyková příprava organizována přímo v kmenové škole, a to buď jako kroužek v odpoledních hodinách, v rámci ŠVP jako volitelný (nepovinný) předmět nebo jako speciální hodiny češtiny jako druhého jazyka v rámci změny rozvrhu.

Tento způsob poskytování jazykové přípravy z § 20 však bohužel nezahrnuje děti s OMJ, které mají české občanství, a také není dobře koordinovaný, je nepřehledný a ve svých důsledcích neefektivní.

B. Podpora žáků při výuce a nároky na další podporu – §16

Novelizovaný školský zákon 82/2015 Sb., o spolu s **vyhláškou 27/2016 Sb.** o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, přináší důležité změny pro všechny žáky, kteří potřebují podporu při výuce. Patří mezi ně také žáci s OMJ.

Podle stupně úrovně ovládnutí českého jazyka lze získat podpůrné opatření od státu v rámci projektových programů. Zákon vyjmenovává podpůrná opatření (PO) v tzv. systému 5 stupňů podpůrných opatření. Podpůrná opatření prvního stupně uplatňuje škola bez doporučení školského poradenského zařízení (ŠPZ), od druhého stupně výš musí mít škola doporučení ŠPZ.

- **V 1. stupni PO** – děti a žáci s pokročilou úrovní češtiny (odhadem úroveň C1 dle SERR a vyšší), kteří potřebují podporu především v jazykovém rozvoji v rámci jednotlivých předmětů.
- **Ve 2. stupni PO** – děti a žáci s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka (odhadem B1–B2 dle SERR), což vyžaduje individuální přístup a úpravy v organizaci a metodách výuky, v hodnocení žáka a případně využití IVP. Nárok mají např. na 3h ČDJ týdně, nejvýše 120 hod. ročně, úpravu obsahu vzdělávání, speciální učebnice aj.
- **Ve 3. stupni PO** – děti a žáci s neznalostí vyučovacího jazyka (A0–A2 dle SERR), což vyžaduje znatelné úpravy v metodách práce, organizaci a průběhu vzdělávání, úpravě ŠVP, v hodnocení žáka. Rozsah těchto opatření zahrnuje zejména úpravy ve strategiích práce s učivem a úpravy v podmínkách a postupech školní práce a domácí přípravy. Nárok mají např. na 3h ČDJ týdně, nejvýše 200 hod. ročně, úpravu obsahu vzdělávání, sdíleného asistenta pedagoga, speciální učebnice a pomůcky aj.

CO ZOHLEDNIT, MÁME-LI VE TŘÍDĚ ŽÁKA S OMJ

Pokud si o novém žákovi chceme udělat komplexní představu, která nám pomůže ho začlenit do výuky, třídy a v širším kontextu celkově do společnosti, první věcí by měl být **audit dovedností konkrétního žáka**, neboť skupina žáků s OMJ je velmi heterogenní a rozdíly mezi jednotlivými žáky mohou být ohromné.

Audit zahrnuje pedagogickou a jazykovou diagnostiku, která je základem účinné podpory. Nejdříve je potřeba se s žákem sejit, nejlépe i jeho rodiči, a zjistit situaci žáka. Tyto informace doporučujeme sepsat a založit, aby se s nimi mohl seznámit každý pracovník ve škole.

V rámci **pedagogické diagnostiky** zjišťujeme:

- stupeň ovládnutí češtiny
- míru odlišnosti jeho mateřského jazyka od češtiny
- věk, kdy přišel do ČR
- délku pobytu v ČR
- předchozí školní zkušenosti, znalosti, prospěch, školní úspěchy
- dosažené znalosti v jednotlivých předmětech, oblíbený školní předmět
- rodinnou a sociální situaci
- kulturní specifika
- budoucí plány žáka i rodiny
- koníčky, záliby, silné stránky

Při pohovoru je důležité se ujistit, že vše bylo žákem i rodiči pochopeno – proto se osvědčilo mít u pohovoru tlumočnicka či interkulturního pracovníka.

Nedílnou součástí pedagogické diagnostiky by v případě žáků s OMJ měla být diagnostika jazyková. V rámci **jazykové diagnostiky** zjišťujeme, nakolik žák ovládá češtinu, jak bohatou má slovní zásobu, zda rozumí instrukcím a pokynům, testujeme všechny řečové dovednosti – porozumění ze sluchu (poslech), mluvení, čtení a psaní (schopnost číst a psát latinkou), zda má zvládnuté základní gramatické jevy (časování sloves v přítomném čase, plurál, předložkové vazby).

Vstupní pedagogická a jazyková diagnostika je dobrým nástrojem k zaznamenání pokroků žáka a na jejich základě ho můžeme také později lépe hodnotit. Pokud budeme pro žáka vypracovávat Plán pedagogické podpory, což doporučujeme, bude pedagogická a jazyková diagnostika jeho součástí a pomůže nám také nastavit individuální vzdělávací cíle a to, za co bude žák hodnocen.

ČEŠTINA JAKO DRUHÝ JAZYK VERSUS ČEŠTINA JAKO MATEŘSKÝ JAZYK

Při výuce cizinců se většinou mluví o **češtině jako cizím jazyku**. **Čeština jako cizí jazyk** je studium češtiny v prostředí, kde čeština není běžným prostředkem komunikace, stejně jako např. studium angličtiny v českém prostředí – tento jazyk se učíme, ale nemusíme s ním denně komunikovat, učit se v něm nebo v tomto jazykovém prostředí žít. Čeština jako druhý jazyk (ČDJ) je pojem, který se používá i v jiných jazycích (English as a second language, Deutsch als Fremdsprache) pro výuku žáků a studentů s odlišným mateřským jazykem v majoritním jazykovém prostředí pro potřeby dalšího studia a budoucího zaměstnání.

Výuka češtiny u žáků s odlišným mateřským jazykem má svá specifika. Pokud do českého prostředí přijde někdo, pro koho není čeština mateřským jazykem a začne se učit česky, struktura jazyka se mu jeví úplně jinak, než rodilým mluvčím. Proto také musí výuka vypadat jinak.

Čeština jako druhý jazyk (ČDJ) a čeština jako jazyk mateřský – „školní čeština“, kterou se děti učí ve školách, je stále stejný soubor jazykových prostředků se stejnou strukturou i systémem, ale při výuce k němu přistupujeme z jiného úhlu pohledu. Je třeba poznamenat, že k výuce češtiny jako cizího/druhého jazyka existují různé přístupy a není možné podat univerzální metodický návod.

Co je specifické pro výuku ČDJ?

- pro začátečníky používáme učebnice pro češtinu jako druhý jazyk, nikoli učebnice českého jazyka či slabikář
- učíme témata v propojení se slovní zásobou a s gramatikou
- v každém tématu propojujeme pokud možno všechny řečové dovednosti (poslech, čtení, psaní, mluvení)
- témata vybíráme podle toho, jak jsou praktická a frekventovaná (preferujeme situace, v nichž se žáci s OMJ ocitají, učíme „pro život“)
- zjednodušíme pravidla, ale mluvíme gramaticky správně
- učíme v kontextu
- parcelace a specifická strukturace gramatiky
- rozlišujeme, co je třeba umět aktivně a co pasivně (čemu stačí rozumět)
- klíčová a nová slova uvádíme nejprve v 1. pádě, popř. v infinitivu, aby si je žák mohl vyhledat
- ověřujeme porozumění, necháme žáka zopakovat, ne pouze odkývat
- učíme žáka užitečné fráze – usnadní komunikaci (kompenzační strategie)
- spolu s jazykem zprostředkováváme také sociokulturní dovednosti

Výuku češtiny jako druhého jazyka by měl mít žák ideálně mimo svou kmenovou třídu v rámci jazykového kurzu nebo doučování tak, aby co nejdříve dosáhl komunikační jazykové úrovně a mohl se alespoň částečně zapojit do výuky ve své kmenové třídě. Čím vyšší hodinovou dotaci dostane a čím dříve, tím rychleji bude tohoto zapojení schopen.

PRINCIPY PRÁCE S ŽÁKY S OMJ

Naučit se dobře jakýkoli cizí jazyk je otázka let, nikoli dní, týdnů či měsíců. I když máme co do činění se studenty pilnými, talentovanými a motivovanými, což nemusí být pravidlo, trvá minimálně půl roku, než ovládnou některé základní komunikační struktury a základní okruhy slovní zásoby. Zahraniční výzkumy ukazují, že **zvládnutí komunikačního jazyka při dobrých podmínkách trvá cca 2–3 roky. Ovládnutí akademického jazyka** (tj. číst odborné texty, užívat odborné výrazy, vyjadřovat se v souvislostech, pracovat kriticky s textem) **trvá pak ještě dalších 5–7 let.** Právě tyto schopnosti rozhodují o školním úspěchu žáků.

Výzvou pro učitele – a to i takové, kteří učí nejazykové předměty – při vzdělávání žáků s OMJ – je proto **skloubit jazykové vzdělávání (rozšíření slovní zásoby, rozvoj akademického jazyka, gramatická pravidla, nácvik**

komunikačních dovedností) a kutikulární obsah jednotlivých předmětů.

Na začátku je potřeba naplánovat výuku a stanovit individuální a realistické cíle – jiné budou tyto cíle u začátečníka a jiné u jazykově pokročilého žáka.

Žáci s OMJ jsou schopni pochopit většinu obsahu (vyučující látky) i splnit většinu úkolů, potřebují ale specifickou formu podpory. Nejdůležitější principy by se daly shrnout takto:

- **propojujeme výuku obsahu a jazyka**

Při plánování výuky zohledňujeme 2 cíle: obsahový a jazykový. Tj. uvědomit si „*Co chci, aby žáci uměli?*“ a zároveň „*Co chci, aby říkali/psali/četli?*“ – konkrétní slovní zásobu a jazykové struktury/fráze, které by měl žák zvládnout (u začátečníka to může být i pouze několik základních slov).

- **aktivujeme předchozí zkušenosti a znalosti žáků**

U žáků s OMJ je dobré využívat zkušenosti a znalosti z jejich prostředí a kultury a také aktivovat i mateřský jazyk žáků s OMJ (překlady klíčových slov, práce se slovníkem, dvojjazyčné materiály).

- **využíváme grafických vizualizací**

Grafický vizuál (obrázky, grafy, schémata, náčrtky, vizualizované přehledy a tabulky, diagramy, myšlenkové mapy) toho řekne víc než složité vysvětlení, protože zjednodušuje, zaměřuje pozornost na podstatné a na různé souvislosti.

- **vytváříme prostor pro komunikaci**

Jiné formy než odpovídání na dotaz učitele – např. skupinová práce, která podněcuje interakci a odbourává zábrany mluvit.

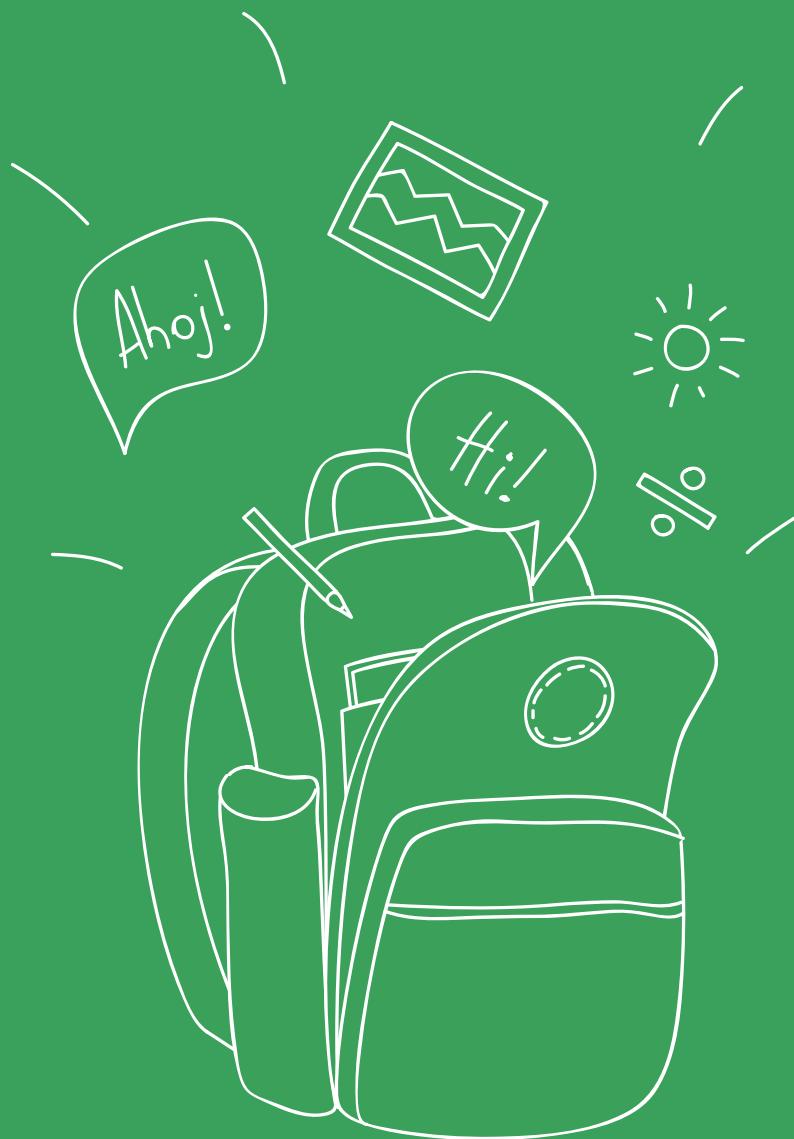
- **vytváříme prostor pro aktivní produkci jazykových dovedností**

Zapojujeme aktivity, které propojují všechny jazykové dovednosti (čtení, psaní, poslech a mluvení).

Důležité je také nezapomínat na:

- **srozumitelnost** (žák rozumí zadání úkolů)
- **jednoduchost** (vysvětlujeme na jednoduchém příkladu, kterému žák porozumí)
- **kontrola pokroku** (žák si vytváří portfolio, slovníčky atd.)
- **snažíme se učit nejprve to, co žák uplatní i v běžném životě.**

Tento text vznikl na základě materiálů společnosti Meta o.p.s. na portále www.inkluzivniskola.cz.

3 ODBORNÉ SLUŽBY VYBRANÝCH NNO V PRAZE ZABÝVAJÍCÍCH SE INTEGRACÍ CIZINCŮ

MGR. JAN MATĚJ BEJČEK

Na území hlavního města Prahy (dále jen „HMP“) působí poměrně široké spektrum nevládních organizací podporující cizince při integraci do majoritní společnosti. Tyto organizace poskytují služby cizincům při řešení celé škály situací od zcela běžných záležitostí souvisejících s bydlením, zaměstnáním, vzděláváním, sociálním zabezpečením, zdravotní péčí apod. až po složitější sociálně-právní problémy týkající se pobytu na území ČR, domácího násilí, pracovního vykořisťování, dluhů, exekucí a dal.¹

Služby NNO jsou zajišťované profesionálními pracovníky specializovanými na problematiku integrace a migrace, a to v oborech **sociální práce, práva, psychologie** či **pedagogiky** (*sociální, speciální, pedagogiky volného času*). Většina těchto služeb je poskytována ambulantní formou, což znamená, že zájemci o poskytnutí služby či klienti dochází na individuální konzultace za konkrétním pracovníkem do místa, v němž je služba poskytována. Obsahem služeb je nejčastěji poradenství (právní, sociální, rodinné, pracovní, psychologické), asistence a u některých i krátkodobá či dlouhodobá terapie zaměřená na překonání různých psychosociálních obtíží.

Vzhledem k rozmanitosti jednotlivých „zakázek“ klientů NNO nelze jednoznačně deklarovat, že danému klientovi bude možné vždy 100 % poskytnout jím požadovanou/očekávanou pomoc, a proto jednotlivé NNO v řadě případů spolupracují či zprostředkovávají svým klientům kontakt na další specializované služby (sociální i ostatní, např. „komerční“), které jsou zaměřené na konkrétní problematiku, do které daná zakázka klienta spadá, např. pomoc či kompenzace při zdravotním postižení, oddlužení, právní zastoupení, specifické psychologické poradenství atd.).

TIP 1

Pro vyhledání příslušné sociální služby a zjištění bližších informací je možné využít online registr poskytovatelů sociálních služeb skrze web: **iregistr.mpsv.cz**, kde lze velice snadno vyhledat požadovanou službu, ať už podle kraje, okresu, obce, cílové skupiny (např. *rodiny s dětmi, azylanti a imigranti, osoby se zdravotním postižením* atd.), věkové kategorie klientů, či druhu služby.

Poměrně často se klienti-cizinci na nevládní organizace obrací při řešení nejrůznějších situací ve vztahu k dalším institucím, mezi které trendově spadá i jednání se **základními školami, ale i dalšími školskými zařízeními (např. pedagogicko-psychologické poradny)** v souvislosti s povinnou školní docházkou svých dětí. Typicky se jedná o situace, kdy rodiče zcela nerozumí z důvodu jazykové či sociokulturní bariéry (nebo v kombinaci obou) vzdělávacímu systému, podmínkám či potřebují pomoc při komunikaci se školou nebo jejími konkrétními pracovníky (učitelé/učitelky, vedení školy). Není neobvyklé, pokud se namísto klienta na příslušnou organizaci obrátí přímo dotyčná škola či školské zařízení např. v souvislosti s tím, že potřebuje pomoc při řešení konkrétní situace, ať už ve vztahu k dítěti-cizinci či k jeho rodičům.

Pracovníci organizací poskytující sociální služby cizincům jsou k dispozici pro případná jednání se školami a rodiči dětí-cizinců, a to nejen na půdě svých poraden, ale i přímo v daných školách, kdy cílem těchto jednání je zjistit konkrétní problém a poskytnout adekvátní podporu a kompenzaci při jeho řešení oběma stranám. V případě jazykové bariéry je samozřejmě možné na takové setkání zajistit přítomnost tzv. **interkulturního pracovníka** s kompetencí v požadovaném jazyce (typicky ruský, ukrajinský, vietnamský, arabský, mongolský, španělský, portugalský nebo čínský jazyk).

TIP 2

Pro navázání klientů-cizinců na danou organizaci či spolupráci v rámci řešení konkrétní situace se jako efektivní ukazuje pozvat pracovníky služby přímo do školy či školského zařízení namísto „pouhého“ předání kontaktu. V takovém případě je potřeba společnou schůzku naplánovat s dostatečným časovým předstihem s ohledem na často naplněnou kapacitu těchto organizací a informovat o tom potenciálního klienta (typicky rodiče dítěte-cizince, které školu či školské zařízení navštěvuje).

¹ Většina těchto organizací jsou registrovanými poskytovateli sociálních služeb podle zák. č. 108/2006 Sb., o *sociálních službách*, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZSS“). Typicky se jedná o službu „*odborné sociální poradenství*“ podle § 37 ZSS, některé organizace však nad rámec toho poskytují i další sociální služby, jako jsou „*sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi*“ podle § 65 ZSS, služby „*sociální rehabilitace*“ podle § 70 odst. 2 ZSS (typicky pracovní poradenství a pomoc při vstupu/návratu na trh práce) či další služby, jako je např. „*dům na půl cesty*“ (§ 58 ZSS). Vedle sociálních služeb tyto nevládní organizace realizují řadu dalších kulturně-komunitních či vzdělávacích nebo osvětových aktivit, a participují ve větší či menší míře na lokální či celostátní koncepci integrace, včetně integrace osob s udělenou mezinárodní ochranou v rámci Státního integračního programu (Informace o Státním integračním programu a organizacích, které se na jeho realizaci podílejí, jsou dostupné online na webu: <http://www.integracniprogram.cz>).

O INTERKULTURNÍ PRÁCI

Podstatou interkulturní práce je **podpora a pomoc** při překonávání jazykových a sociokulturních bariér mezi cizinci, majoritní společností a veřejnými institucemi (úřady, školy a školská zařízení, zdravotnická zařízení a dal.). Cílem je přispět k vzájemnému porozumění a harmonickému soužití všech, kteří dlouhodobě žijí v ČR.

Interkulturní práci poskytují převážně sami cizinci, kteří v České republice dlouhodobě žijí, orientují se v systému, mají jazykové kompetence jak ve svém rodném, tak v českém a případně i dalším jazyce a jsou průběžně školení v oblasti poradenství, asistence a tlumočení. V souvislosti s podporou kompenzace jazykové bariéry se však nejedná o pouhé tlumočení ve smyslu doslovného překladu, ale o komplexní zprostředkování komunikace včetně kulturního kontextu.

VÍTE, ŽE...

Interkulturní práce jakožto profese je stále v českém prostředí poměrně čerstvou novinkou, která se však poměrně dynamicky a profesionálně rozšiřuje a institucionalizuje. Principem této profese je podpora jak cizinců, tak majoritní společnosti prostřednictvím kompenzace jazykové a sociokulturní bariéry, efektivní komunikace a základního poradenství.

Interkulturní práce se pohybuje na pomezí **sociální práce, tlumočení a asistence**. Tuto formu přímé práce s klienty-cizinci, tehdy nazvanou jako „*interkulturní asistence*“, začal rozvíjet především Klub Hanoi (dnes *SEA-Liaison*), který se specializuje především na vietnamskou menšinu. V roce 2007 tak jako první nevládní organizace vytvořil vzdělávací modul pro česko-vietnamské interkulturní asistenty akreditovaný MŠMT, přičemž v roce 2011 následoval druhý pilotní modul. V následujícím roce 2012 Klub Hanoi podnítl setkání vybraných ministerstev a organizací², které již v té době měly větší zkušenosti s interkulturní asistencí, v rámci něhož proběhla diskuse o současné praxi a zaměstnávání interkulturních asistentů, jejich vzdělávání a možnosti celorepublikového sjednocení a profilování.³ V roce 2013 proběhl další vzdělávací kurz Interkulturní asistence v Ústeckém kraji, který realizovala Poradna pro integraci (PPI). Teprve však díky úspěšnému projektu organizace InBáze, z. s. „*Formování profese sociokulturní mediátor – inspirace portugalským modelem*“, který probíhal v letech 2012–2014, byl realizován první komplexní vzdělávací kurz⁴ pro interkulturní pracovníky a pracovníce zaměřený na odborné kompetence, a to jak z hlediska poradenství, metod práce s klienty, tak i tlumočení.⁵ Kurz byl zakončen poměrně přísnou závěrečnou zkouškou, kdy z původních 29 účastníků kurz úspěšně ukončilo pouze 16 z nich. V rámci jmenovaného projektu vyšla rovněž publikace s názvem *Formování profese interkulturní pracovník/ pracovníce: Zahraniční zkušenosti, praxe a vzdělávání v ČR (2014)*⁶ a slovník pro interkulturní práci v sedmi jazykových variantách (česko-ruský, česko-vietnamský, česko-arabský, česko-mongolský, česko-čínský, česko-španělský a česko-anglický).⁷

V současnosti existuje několik organizací,⁸ které rozvíjejí interkulturní práci, například formou zaměstnávání profesionálů-cizinců v projektových pozicích *tlumočnicků, interkulturních asistentů, integračních pracovníků, konzultantů* apod. Zároveň byla profese interkulturního pracovníka zavedena do Národní soustavy kvalifikací (NSK)⁹ a Národní soustavy povolání (NSP)¹⁰ v roce 2018.¹¹ Profese je v tomto ohledu jasně popsána z hlediska náplně a kompetencí, přičemž nelze vyloučit, že v následující době bude zahrnuta do zákona o sociálních službách, k čemuž budou i zajištěny odpovídající vzdělávací a kvalifikační kurzy. V roce 2018 po delší odmlce začala InBáze opět realizovat vzdělávací kurzy a semináře v oblasti interkulturní práce díky podpoře z prostředků ESF.

² Setkání se účastnili zástupci MŠMT ČR, MPSV ČR a MV ČR a dále zástupci nevládních organizací InBáze, z. s., Integrační centrum Praha, o. p. s., Poradna pro integraci, z. ú., META, o. p. s. a Most Pro, o. p. s.

³ Srov. Klub Hanoi: *Projekt EURES*. [online] vytvořeno 18. 07. 2012 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/topiclist.php?zobrtema=30>

⁴ Kurz s názvem „*Kvalifikační kurz pro pracovníky v sociálních službách se zaměřením na asistenci a poradenství migrantům*“ proběhl v rozsahu 250 hodin včetně praxe a praktických nácviků a po jeho ukončení získali jeho absolventi kvalifikaci pracovníka v sociálních službách podle zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Srov. MPSV: *Formování profese interkulturní pracovník/ce v České republice*. [online, cit. 10. 04. 2019] Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/ukoncene-projekty/projekt_formovani_prof

⁶ Publikace je dostupná ve formátu pdf. ke stažení na webu Asociace pro interkulturní práci, z. s.: <http://interkulturniprace.cz/co-je-interkulturni-prace/publikace-o-interkulturni-praci/>

⁷ Slovník pro interkulturní práci je dostupný ke stažení ve formátu pdf. nebo v podobě webové aplikace na webu Asociace pro interkulturní práci, z. s.: <http://interkulturniprace.cz/pro-interkulturni-pracovniky/slovník-pro-interkulturni-praci/>

⁸ Například Správa uprchlických zařízení, Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), Charita Česká republika, a dal.

⁹ Informace o kvalifikaci *Interkulturního pracovníka* jsou dostupné na webu NSK (Kód 75-020-R): https://www.narodnikvalifikace.cz/kvalifikace-1151-Interkulturni_pracovnik

¹⁰ Informace a charakteristika profese interkulturního pracovníka je dostupná na webu NSP: <http://katalog.nsp.cz/p/interkulturni-pracovnik/102750.html>

¹¹ Srov. Asociace pro interkulturní práci, z. s.: *Interkulturní práce v České republice*. [online] aktualizováno 2018 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: <http://interkulturniprace.cz/co-je-interkulturni-prace/ip-v-ceske-republice/>

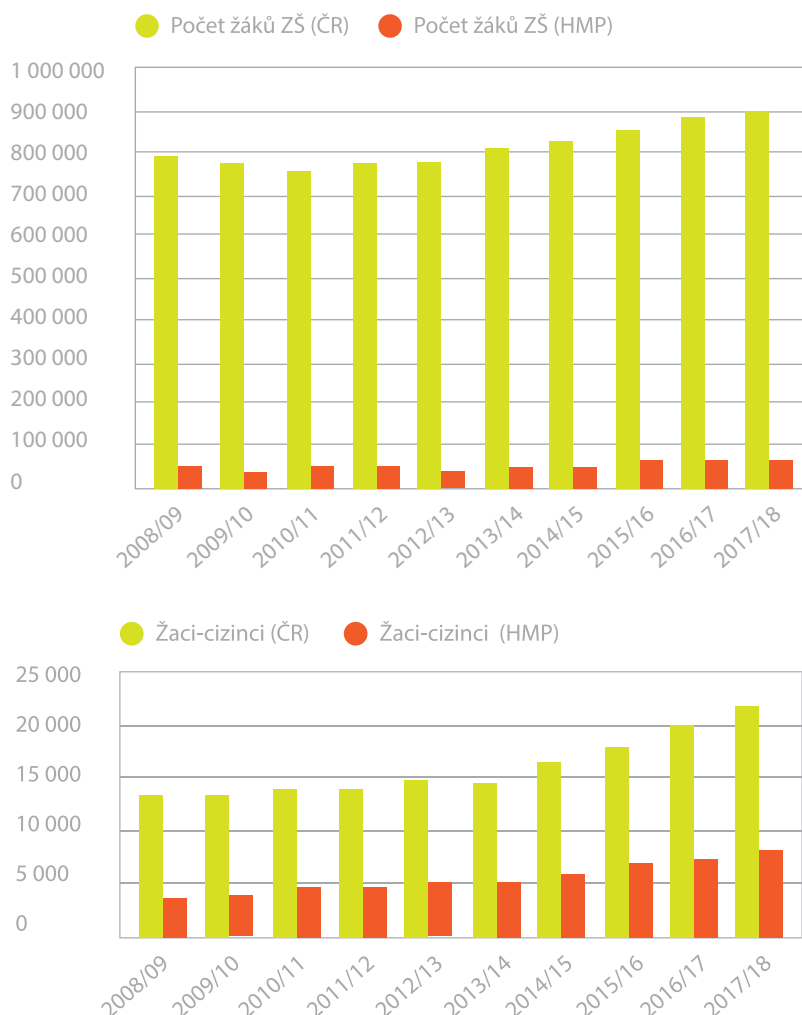
INTERKULTURNÍ PRÁCE V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH V PRAZE

Na území hl. m. Prahy v rámci základního vzdělávání docházela do základních škol ve školním roce 2017/18 více než jedna třetina žáků-cizinců z celkového počtu žáků s OMJ na základních školách v ČR. Zatímco podíl všech žáků ZŠ vzdělávajících se na území HMP činil v uvedeném školním roce 11,02 %, podíl žáků-cizinců na území HMP činil 37,53 % (viz srovnání v grafech níže). S ohledem na tyto skutečnosti je logické, že roste potřeba podpory, kterou žáci-cizinci a jejich rodiče ve vztahu k povinné školní docházce mají:

Žáci-cizinci v řadě případů vyžadují zvýšenou podporu v oblasti osvojení si českého jazyka s ohledem na odlišný mateřský jazyk (OMJ) a v závislosti na své dosavadní délce pobytu v ČR a předchozím studiu v zemi původu pak i podporu v oblasti doučování v dalších předmětech (zvláště u starších dětí, které do ZŠ nastoupily do vyšší třídy). Vedle uvedeného je velmi důležité, jakým způsobem tyto děti tráví svůj volný čas a zda mají dostatek příležitostí pro navazování sociálních vazeb se svými vrstevníky mimo formální prostředí školy.¹²

Rodiče žáků s OMJ vyžadují podporu při orientaci ve vzdělávacím systému ČR, pomoc při zprostředkování kontaktu s danou školou či školským zařízením a v neposlední řadě také pomoc při komunikaci s pracovníky školy (ředitel/ka, pedagogové, poradenští pracovníci a dal.).

Graf č. 1: Srovnání vývoje počtu žáků ZŠ v rámci ČR a HMP v posledních 10 letech¹³

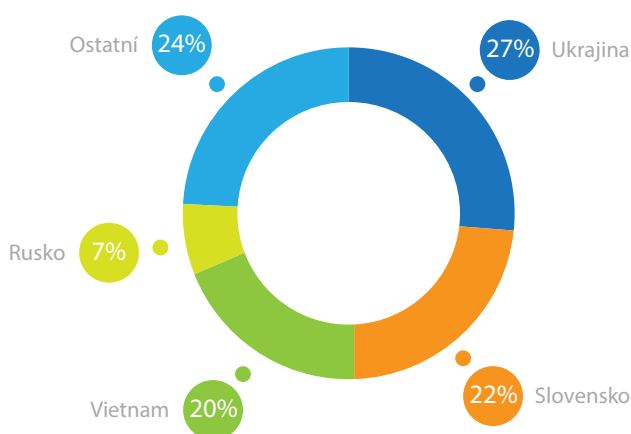
¹² V kontextu uvedeného je třeba zmínit, že ne každý žák, který není státním občanem České republiky, spadá automaticky do kategorie „dětí a žáků s OMJ“. Důvodem je především skutečnost, že některé děti-cizinci narozené na území ČR již mohou mít kompetence v českém jazyce získané například v rámci předškolní docházky a/nebo díky účasti na různých zájmových aktivitách. Do této kategorie se dále obvykle neřadí děti se slovenským státním občanstvím, které ve školním roce 2017/18 tvořily 22 % z celkového počtu žáků-cizinců v základním vzdělávání. Dále je třeba zdůraznit, že do kategorie „dětí a žáků s OMJ“ se mohou řadit i děti se státním občanstvím České republiky. Jedná se o děti, které se narodily ve smíšených rodinách (jeden z rodičů je občanem ČR) či se jedná o děti z tzv. krajanských komunit.

¹³ Srov. ČSÚ: *Cizinci: vzdělávání* [online] 04. 02. 2019 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_vzdelavani, MŠMT: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele* (2008/09 – 2017/18) [online] ©2018 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>

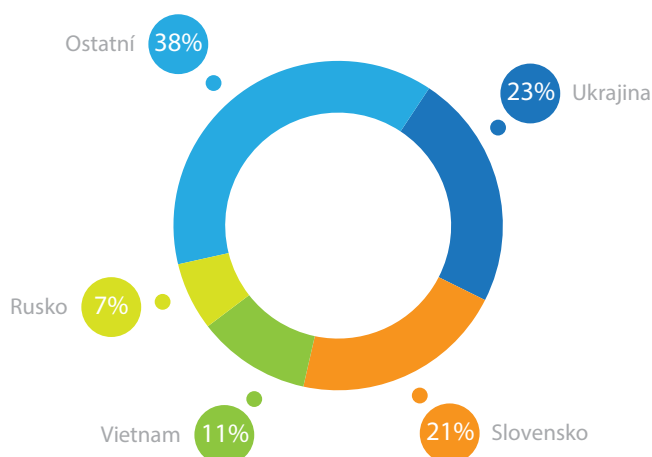
Cílem interkulturní práce v základních školách a ve školských zařízeních na území HMP je především poskytnout podporu rodičům-cizincům, jejich dětem i pedagogickým pracovníkům při řešení otázek souvisejících se základním vzděláváním. Tato podpora spočívá především v osobní účasti interkulturního pracovníka formou asistence (doprovodu), který zainteresovaným stranám pomáhá nejen překonat jazykovou bariéru, ale poskytuje praktické informace důležité pro vzájemné porozumění s ohledem na kulturně-sociální kontext.

Jelikož největší zastoupení na základních školách v ČR mají dlouhodobě zejména děti původem z Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu a Ruska (v souhrnu 75 % z celkového počtu dětí-cizinců na ZŠ v ČR), kapacita dostupných interkulturních pracovníků se přirozeně orientuje především na ruský, ukrajinský a vietnamský jazyk. Zastoupení dětí-cizinců z uvedených komunit není příliš velkým překvapením, neboť se odráží na celkovém zastoupení cizinců žijících na našem území (viz graf 2 a 3). Kromě již zmíněných komunit se na českých základních školách vzdělává také poměrně velké množství dětí původem z Bulharska (2,72 %), Moldavska (1,89 %), Mongolska (1,88 %), Rumunska (1,81 %), Polska (1,76 %) a Číny (1,72 %). Zastoupení ostatních zemí nedosahuje pak ani 1 % (řádově se jedná o desítky dětí, přičemž největší zastoupení má Bělorusko, Maďarsko a Kazachstán).¹⁴

Graf č. 2 Zastoupení dětí-cizinců dle občanství na základních školách v ČR (školní rok 2017/18)¹⁵

Graf č. 3 Zastoupení vybraných komunit cizinců s povoleným pobytem nad 90 dnů žijících v ČR (k 31. 12. 2018)¹⁶

¹⁴ ČSÚ: Cizinci : vzdělávání. *Mateřské, základní, střední, vyšší odborné školy a konzervatoře* [online] 04. 02. 2019 [cit. dne 11. 04. 2019] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/matenske-zakladni-stredni-vyssi-odborne-skoly-a-konzervatore>

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ MV ČR: Cizinci s povoleným pobytem. Informativní přehledy za rok 2018 [online] ©2019 [cit. dne 11. 04. 2019] Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

O interkulturní práci a pomoc NNO pracujících s cizinci projevují základní školy výrazněji zájem postupně teprve od zavedení tzv. „inkluzí“ související s novelou školského zákona v polovině roku 2016. Lze tedy říci, že zkušenosti základních škol a jejich pedagogů ze spolupráce s interkulturními pracovníky a službami NNO zaměřených na podporu dětí a žáků-cizinců se teprve formují. Jako důležitá se jeví především dostatečná informovanost škol a školských zařízení o možnostech využití interkulturního pracovníka či služeb relevantních NNO a ochota ke spolupráci. Oba faktory výrazně ovlivňuje i možnost škol a školských zařízení mít jasnější představy o konkrétních praktických příkladech spolupráce. Níže si proto dovoluujeme uvést několik kazuistik z uplynulé praxe nevládní InBáze, z. s.

PŘÍKLADY INTERKULTURNÍ PRÁCE V KAZUISTIKÁCH

Příběh první – Dlouho odkládané setkání

Na sociálního pracovníka InBáze (tehdy působícího v rámci partnerské spolupráce v poradně v Modřanech) se obrátila třídní učitelka základní školy na Praze 12 s žádostí o zajištění, případně zprostředkování tlumočení do vietnamského jazyka. Jednalo se o situaci žáka 8. třídy původem z Vietnamu, který žil v té době na území ČR teprve necelý rok. Vzhledem k tomu, že se blížilo období uzavírání pololetní klasifikace a u zmíněného žáka nebylo možné v řadě předmětů z důvodu jazykové bariéry klasifikaci provést, pozvala třídní učitelka na setkání zákonného zástupce žáka a sociálního pracovníka spolu s interkulturní pracovnící pro vietnamskou komunitu. Setkání se zúčastnil i ředitel školy a další pedagogická pracovnice. Spolu se žákem se dostavila jeho maminka.

Již v úvodu schůzky se ukázalo, že se školou maminka příliš nekomunikovala, většina komunikace probíhala spíše mezi školou a tetou žáka. Oba rodiče byli časově vytížení, neboť většinu týdne trávili v zaměstnání. Pro maminku bylo překvapení, že si škola neví s jejím synem rady, vycházela totiž z toho, že ve Vietnamu jsou to v zásadě pouze školy, které mají za úkol věnovat se výchově a vzdělávání svých žáků, přičemž tamní vzdělávací systém je zaměřen velmi výkonně. Informaci, že v ČR se na vzdělávacím a výchovném procesu významnou měrou podílí i rodina, bylo pro ni obtížné pochopit.

Jelikož škola neměla dříve povědomost o možnostech podpory skrze služby NNO pracujících s cizinci, došlo k setkání až téměř po roce od chvíle, kdy zmíněný chlapec z Vietnamu do školy nastoupil. Pro maminku to bylo navíc vůbec první setkání s třídní učitelkou. Rozhovor se tedy začal stáčet k řadě odsuzujících výroků, postupně na obou stranách. Škola zastávala názor, že by se v ČR měly vzdělávat pouze ty děti-cizinci, které již mají alespoň základní znalost českého jazyka, a dále že by si informace o školském systému v ČR měli rodiče zjistit ještě předtím, než do země své děti přivedou. Maminka naopak trvala na tom, že škola má děti vzdělávat a částečně i vychovávat a že by měla podnikat taková opatření, aby dětem-cizincům mohla nabídnout např. rozšířenou výuku českého jazyka apod.

Postupně eskalující konflikt se podařilo sociálnímu pracovníkovi a přítomné interkulturní pracovníci mediovat, s tím, že došlo k vzájemnému nepochopení, které bylo způsobené především různým a de facto protichůdným očekáváním všech zúčastněných stran. Mamince byla během schůzky nabídnuta podpora pro syna skrze nabídku individuálního doučování ve spolupráci s třídní učitelkou a dále bylo domluveno odložení kvalifikace na příští školní pololetí. Výsledkem samotného jednání však bylo především ujasnění si postojů a iniciování základní komunikace o vlastních postojích a pozicích, a to jak ze strany školy, tak ze strany rodiny.

Důležitým se stalo uvědomění si, že na jedné straně je potřeba zapojení rodiny do procesu vzdělávání žáků, kdy, pokud rodina sama z důvodu jazykové bariéry nemůže tuto podporu poskytnout, lze využít různých nástrojů, jak například podpořit výuku českého jazyka mimo běžný rámec školy. Maminka se dozvěděla, jakým způsobem vzdělávací systém v ČR funguje a že rodina v procesu vzdělávání svého dítěte hraje komplementární a neméně důležitou roli. Na straně druhé třídní učitelka i přítomný ředitel získali podrobnější náhled do celého problému a v závěru nakonec souhlasili s tím, že podcenili komunikaci s rodinou. Díky vzniklé situaci se dozvěděli více o možnostech podpory rodin-cizinců ze strany služeb a organizací pracujících s cizinci a do budoucna získali zkušenost, že v případě komunikační bariéry je třeba iniciovat setkání s rodinou dříve.

Příběh druhý – Ztracen v novém světě

Interkulturní pracovníci pro čínsky hovořící komunitu kontaktoval učitel z 1. stupně ZŠ, který měl ve třídě kromě jiných dětí-cizinců také čínského chlapce. Chlapec nekomunikoval, třídu odmítal a s ostatními dětmi měl časté spory. Projevoval se agresivně jak ke spolužákům, tak k třídnímu učiteli.

Učitel proto přizval interkulturní pracovníci na setkání s chlapcem a jeho maminkou, přičemž ani jeden z nich nemluvil téměř vůbec česky. V první řadě bylo cílem třídního učitele zjistit, v čem je problém. Zajímalo ho také, zda není chlapec doma nějakým způsobem zanedbávaný.

Za účasti interkulturní pracovnice proběhl rozhovor nejprve mezi třídním učitelem a maminkou chlapce. Maminka objasnila, že se chování jejího syna změnilo s příchodem z Číny do Čech – v Číně to byl veselý kluk s kamarády a pro svoji

aktivitu oblíbený mezi učiteli. V Česku je pravděpodobně frustrovaný kvůli jazykové bariéře a následné neschopnosti najít si kamarády. Svoji frustraci nezvládá. Když interkulturní pracovnice promluvila s maminkou o samotě, svěřila se, že má její syn také problémový vztah s otčím, což situaci komplikuje.

Při druhé schůzce se interkulturní pracovnice sešla pouze sama s chlapcem. Bylo zřejmé, že oceňoval, že rozhovor probíhal v čínštině. Zřejmě proto byl i k interkulturní pracovnici otevřený. V rámci setkání pak interkulturní pracovnice spolu s chlapcem hledala způsob, jak mu pomoci lépe se začlenit do třídního kolektivu, a především jak zvládnout nový jazyk (češtinu). Společně přišli na několik způsobů. Třídní učitel se zároveň nabídl, že chlapci přinese nějaké akční filmy v čínštině, o které projevil zájem.

Bylo tedy zjištěno, že hlavním problémem je frustrace z nedostatečné komunikace a málo kamarádů. Byla naplánována další schůzka s maminkou, na které jí budou představeny různé možnosti doučování češtiny a volnočasových kroužků pro jejího syna, při kterých by se mohl seznámit s dalšími dětmi i mimo formální prostředí školy, například v rámci různých volnočasových klubů apod.

Příběh třetí – Pojištění a škola

Během přijímání ruskojazyčného chlapce do ZŠ byli rodiče ze strany školy požádáni o předložení lékařské zprávy. Jelikož chlapec v danou chvíli nebyl registrován u žádného dětského lékaře v ČR a rodiče si nevěděli rady, obrátili se na interkulturní pracovnici pro ruskojazyčnou komunitu. Pracovnice nabídla rodičům pomoc při hledání dětského lékaře a při jednání se zdravotní pojišťovnou.

Maminka chlapce, občanka Ukrajiny, byla v ČR zaměstnána ve firmě. Otec, občan Bulharska, byl tehdy nezaměstnaný. V klientském centru VZP byli oba rodiče informováni, že podmínkou pro vstup jejich syna do systému veřejného zdravotního pojištění je nezbytné, aby byl otec zaměstnán na území ČR. Rodiče byli touto informací zaskočeni a zpočátku jí nechtěli věřit. Oba byli zvyklí ze země původu na poskytování zdravotní péče za úhradu a povinnost „být zdravotně pojištěn“ byla pro ně novinkou. V ČR však musí každá osoba (občan i cizinec) mít uzavřeno zdravotní pojištění, ať již komerční (cestovní nebo komplexní), či veřejné. Nevýhodou komerčního pojištění je ale skutečnost, že jen malé množství praktických (vč. dětských) lékařů a zdravotních institucí má s těmito pojišťovnami smlouvu. Pro účel původní „zakázky“ rodiny – tj. vyhledání a registrace u dětského lékaře, základní zdravotní vyšetření a poskytnutí zdravotní zprávy bylo proto vhodnější zajistit chlapci zdravotní pojištění veřejné.

Interkulturní pracovnice rodičům vysvětlila, že občané EU a občané třetích zemí mají různé podmínky vzhledem ke zdravotnímu pojištění, kdy základním předpokladem pro účast v systému veřejného zdravotního pojištění je s odkazem na zákon (48/1997 Sb.) nezbytné buď prokázání povolení k trvalému pobytu, či výkon závislé činnosti (zaměstnání) v ČR.

Otci se nakonec podařilo během krátké doby nalézt pracovní uplatnění, díky čemuž jeho syn (občan EU) získal nárok na účast v systému veřejného zdravotního pojištění. V rámci spolupráce rodina získala od interkulturní pracovnice podrobnější informace o českém zdravotnickém systému, jeho fungování a zdravotním pojištění. Klienti byli ze země původu zvyklí na systém poskytování zdravotní péče za úhradu, a proto pro ně veřejné zdravotní pojištění bylo něco nového.

Rodiče nakonec doložili zdravotní zprávu do základní školy, kam měl chlapec nastoupit, čímž byla jejich „zakázka“ úspěšně vyřešena.

SLUŽBY INTERKULTURNÍCH PRACOVNÍKŮ V PRAZE

Na území HMP poskytuje služby interkulturních pracovníků v různé míře zatím jen malé množství organizací, a to převážně díky realizaci projektů financovaných z různých zdrojů (např. operační programy či dotace na sociální služby hl. m. Prahy, Národní program azylového migračního a integračního fondu – „AMIF“ a dal.). Tyto projekty jsou v čase různě obměňovány v souvislosti s aktuálními grantovými výzvami. To má přirozeně značný vliv na kontinuitu poskytovaných služeb a jejich rozsah včetně jednotlivých jazykových dispozic. V rámci zachování potřebné návaznosti se však více méně daří udržovat služby interkulturních pracovníků pro rusky, ukrajinsky, vietnamsky, arabsky, mongolsky a španělsky mluvící cizince (buť někdy v omezené míře).

Služby interkulturních pracovníků jsou v rámci NNO poskytovány **bezplatně** (buď jako součást sociální služby, či v rámci aktivit daného projektu) a jsou určené jak samotným klientům-cizincům, tak i institucím, které s těmito klienty spolupracují (např. školská zařízení, městské části, úřad práce a dal.).

VÍTE, ŽE... Překlady různých dokumentů a případné tlumočení může školám bezplatně poskytnout **Národní institut pro další vzdělávání (NIDV)** prostřednictvím svých celkem 13 krajských center

podpory pedagogických pracovníků pro práci s dětmi/žáky-cizinci (pro Prahu a střední Čechy existuje jednotné pracoviště).¹⁷

Interkulturní pracovníci mohou v závislosti na vzájemné domluvě s danou školou či školským zřízením také pomoci při tvorbě překladů některých dokumentů, typicky to je: shrnutí školního řádu, důležité informace pro rodiče, harmonogram školního roku, informace o prázdninách a dnech volna, práva a povinnosti rodičů a dal. Tato forma pomoci je zpravidla poskytována nad rámec běžných služeb a její poskytnutí záleží na kapacitě daného interkulturního pracovníka, potažmo kapacitě dané organizace, v rámci níž je interkulturní práce poskytována.

Níže uvádíme kontakty a popis šesti vybraných expertních organizací působících na území hl. m. Prahy, přičemž čtyři z nich nabízí dlouhodobě i služby **interkulturních pracovníků** (v různé míře, kapacitě a jazykové dispozici).

Aby služba interkulturního pracovníka mohla být poskytnuta, je zapotřebí kontaktovat příslušnou organizaci s dostatečným předstihem (zvláště v případě arabského, vietnamského či mongolského jazyka) a domluvit se na poskytnutí asistence interkulturním pracovníkem pro daný jazyk, včetně základního popisu požadované „zakázky“ (tedy popisu toho, jaká bude role dotyčného pracovníka, včetně předpokládaného obsahu jeho práce – např. *asistence a tlumočení při schůzce učitele/učitelky s rodiči* apod.). Čím konkrétněji bude zakázka formulována, tím lépe se bude moci interkulturní pracovník na danou situaci připravit).

V případě, že se jedná o urgentní či nečekanou situaci, je možné využít i **služby bezplatné infolinky Charity ČR pro vietnamsky, ukrajinsky/rusky a mongolsky hovořící cizince**. Operátorky infolinky jsou schopné v rámci své pracovní doby poskytnout tlumočení po telefonu či překlad kratších textů po jejich předchozím zaslání emailem. Více informací je na webových stránkách Charity ČR (viz odkaz: <https://www.charita.cz/jak-pomahame/pomoc-cizincum-v-cr/infolinka/>).

InBáze, z. s.

InBáze (dříve známá jako InBáze Berkat, o. s.) je nestátní nezisková organizace se sídlem na pražských Vinohradech, která od roku 2006 poskytuje bezplatnou pomoc při integraci cizinců všech pobytových statusů žijících zejména na území hl. m. Prahy.

InBáze je od roku 2008 registrovaným poskytovatelem sociálních služeb v souladu se ZSS, konkrétně to jsou: „*odborné sociální poradenství*“ a „*sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi*“. Tyto služby zahrnují bezplatnou sociální, právní, psychosociální a „nově“ od roku 2016 i psychologickou pomoc a případnou asistenci při řešení ať už běžných, či závažnějších situací, s nimiž cizinci do InBáze přicházejí.

Uvedené služby InBáze částečně poskytuje spolu s dalšími organizacemi (*Sdružení pro integraci a migraci, z. s., Poradna pro integraci, z. ú. a Organizace pro pomoc uprchlíkům, z. s.*) v kancelářích na Praze 4 v areálu tržnice SAPA a na Praze 12 – Modřany (Sofijské náměstí) v rámci spolupráce na projektu Integračního centra Praha, o. p. s., a to se zaměřením na cílovou skupinu státních příslušníků třetích zemí.

V současné době organizace realizuje kromě sociální práce celou škálu dalších vzájemně provázaných služeb a aktivit pro téměř všechny cílové skupiny cizinců (děti a mládež, rodiny s dětmi, senioři a dal.), mezi něž patří pravidelné kluby pro děti a mládež, mentoring, jednodenní či víkendové výlety a akce, komunitní aktivity, **interkulturní práce**¹⁸, vzdělávací programy pro děti a mládež včetně workshopů pro mateřské a základní školy (např. interaktivní „*Bedýnky příběhů*“), doučování ČJ a dalších předmětů (zejména v rámci povinné školní docházky) skrze akreditovanou dobrovolnickou službu a mnoho dalších.

Součástí InBáze je i úspěšný sociální podnik „Ethnocatering“.

Adresa: Legerova 357/50, 120 00 Praha 2 – Vinohrady
Kontakt: Tel.: +420 739 037 353 ; e-mail: info@inbaze.cz
Web: www.inbaze.cz
Facebook: <https://www.facebook.com/InBaze>
<https://www.facebook.com/inbazeinterkulturni>

¹⁷ NIDV: *Tlumočení a překlady. Tlumočnické a překladatelské služby pro školy* [online] 2016 [cit. dne 12. 04. 2019] Dostupné z: <http://cizinci.nidv.cz/tlumoceni-a-preklady/>

¹⁸ V rámci projektu „*Komunitní centrum InBáze 2020*“ realizovaném do 31. 12. 2018 a v předpokládaném navazujícím projektu „*Komunitní centrum InBáze 2020 II.*“ na období od 01. 01. 2019 do 31. 08. 2020 jsou služby interkulturních pracovníků poskytovány v ruském, arabském, španělském a portugalském jazyce.

Sdružení pro integraci a migraci, z. s. (SIMI)

Sdružení pro integraci a migraci (dále také „SIMI“), dříve známé jako „Poradna pro uprchlíky“ je lidskoprávní nezisková organizace se sídlem na pomezí pražského Žižkova a Vinohrad, nedaleko linky metra A – Flora. Již od roku 1992 poskytuje podporu cizincům žijícím v České republice skrze bezplatné sociálně-právní služby a dále prostřednictvím celé řady realizovaných projektů věnujících se tématu integrace a migrace, rovných práv apod. Řadí se mezi jedny z nejstarších organizací se zaměřením na tematiku migrace a integrace.

SIMI je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb na území hl. m. Prahy, podle platného ZSS konkrétně služby „odborné sociální poradenství“, v rámci níž poskytuje cizincům bez rozdílu pobytového statusu bezplatné sociální, právní a psychosociální poradenství.

Tuto službu spolu s dalšími organizacemi (*InBáze, z. s., Poradna pro integraci, z. ú. a Organizace pro pomoc uprchlíkům, z. s.*) poskytuje v kanceláři na Praze 13 (kancelář nedaleko metra B – Lužiny) v rámci spolupráce na projektu Integrovaného centra Praha, o. p. s. cílové skupině státních příslušníků třetích zemí.

Kromě uvedeného SIMI poskytuje i bezplatné služby **interkulturních pracovníků**, a to se zaměřením na asistenci při jednání se školami a školskými zařízeními.

Adresa: Baranova 1026/33, 130 00 Praha 3 – Žižkov
Kontakt: tel.: +420 224 224 379; e-mail: poradna@refug.cz
Web: www.migrace.cz
Facebook: <https://www.facebook.com/SIMIporadna/>

Poradna pro integraci, z. ú. (PPI)

Poradna pro integraci (dále jen „PPI“) je nestátní nezisková organizace působící v hl. m. Praha a v Ústí n. L. Od roku 1997 poskytuje pomoc a podporu cizincům žijícím v České republice.

V rámci hl. m. Prahy je PPI registrovaným poskytovatelem sociálních služeb podle platného ZSS, konkrétně to jsou: „odborné sociální poradenství“ a „sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi“, v rámci nichž poskytuje bezplatné sociální, právní a psychosociální poradenství.

Uvedené služby PPI částečně poskytuje spolu s dalšími organizacemi (*Sdružení pro integraci a migraci, z. s., InBáze, z. s. a Organizace pro pomoc uprchlíkům, z. s.*) v kanceláři na Praze 4 nedaleko linky metra C – Pankrác v rámci spolupráce na projektu Integrovaného centra Praha, o. p. s., a to se zaměřením na cílovou skupinu státních příslušníků třetích zemí.

PPI kromě služeb sociální práce poskytuje i služby **interkulturních pracovníků**, a to konkrétně pro **španělsky, portugalsky a rusky** mluvící cizince. Dále realizuje pravidelné zpoplatněné kurzy nejen českého jazyka, ale také kurzy angličtiny, italštiny, ruštiny a španělštiny určené dětem, dospělým i firmám v rámci sociálního podniku „Centrum Czech In“.

Adresa: Opletalova 921/6, 110 00 Praha 1
Kontakt: tel.: +420 603 281 269; e-mail: praha@p-p-i.cz
Web: www.p-p-i.cz
Facebook: <https://www.facebook.com/Poradnapointegraci/>

Organizace pro pomoc uprchlíkům, z. s. (OPU)

Organizace pro pomoc uprchlíkům (dále také „OPU“) je v zásadě nejstarší organizací zabývající se pomocí cizincům v České republice. Její hlavní činností je poskytování bezplatného právního a sociálního poradenství jak cizincům, tak i žadatelům o mezinárodní ochranu. V rámci České republiky působí v celkem pěti regionech (Praha, Brno, Hradec Králové, Plzeň a Ostrava).

OPU je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb „odborné sociální poradenství“, „sociální rehabilitace“, „terénní programy“ a „dům na půl cesty“ podle ZSS. Kromě těchto služeb se věnuje práci se žadateli o mezinárodní ochranu v zařízeních Správy uprchlických zařízení (pobytová a integrační azylová střediska, detence), tak i vzdělávacím aktivitám či pomoci nezletilým cizincům bez doprovodu.

Centrála OPU a kancelář v Praze
Adresa: Kovářská 939/4, 190 00, Praha 9
Kontakt: tel.: +420 730 158 779, +420 739 413 983; e-mail: opu@opu.cz
Web: www.opu.cz
Facebook: <https://www.facebook.com/organizacepropomocuprchlikum/>

Integrační centrum Praha, z. s. (ICP)

Integrační centrum Praha (dále také „ICP“) je nestátní neziskovou organizací založenou v roce 2012 Magistrátem hl. m. Prahy spadající do sítě krajských integračních center¹⁹, jejichž cílem je podpora a pomoc cizincům žijícím v České republice při integraci do majoritní společnosti.

ICP v rámci na sebe navazujících projektů poskytuje odborné sociální a právní poradenství²⁰ a dále bezplatnou službu **interkulturních pracovníků**, která je vedle projektů zaměřených na integraci státních příslušníků třetích zemí finančně podporována i Magistrátem hlavního města Prahy. Základní poradenství a asistence jsou interkulturními pracovníky ICP poskytovány v **ruském, ukrajinském, vietnamském, arabském, mongolském a čínském jazyce**.²¹

Kromě uvedených služeb ICP realizuje vzdělávací kurzy, včetně kurzů českého jazyka pro cizince, integrační akce a workshopy pro veřejnost. Rovněž je spoluorganizátorem pravidelné regionální platformy na pražském magistrátu a podílí se na aktualizaci koncepce integrace cizinců v hl. m. Praze.

Sídlo organizace a informační centrum ICP

Adresa: Žitná 1574/51, 110 00 Praha 1

Kontakt: tel.: +420 252 543 846; e-mail: info@icpraha.com

Web: <http://www.icpraha.com>

Facebook: <https://www.facebook.com/ICPraha/>

Společnost pro příležitosti mladých migrantů – META, o. p. s.

Organizace META od roku 2004 poskytuje podporu ve vzdělávání a pracovní integraci cizincům v České republice, zároveň také podporuje pedagogy a školy při řešení specifických problémů a potřeb u dětí s odlišným mateřským jazykem (OMJ).

META je registrovaným poskytovatelem sociální služby „*odborné sociální poradenství*“ podle ZSS, které je zaměřeno na oblast vzdělávání a zaměstnanosti, a dále organizuje kurzy českého jazyka včetně doučování pro děti s OMJ. Pro pedagogické pracovníky nabízí vzdělávací semináře na objednávku, poradenství a metodickou podporu, metodické a výukové materiály či kvalifikační kurzy určené pro asistenty pedagoga.

META dlouhodobě spravuje informační webový portál „*inkluzivní škola*“²². Na svém webu (www.meta-ops.cz) dále nabízí ke stažení řadu odborných publikací a metodických či výukových materiálů týkajících se předškolního, základního i středního vzdělávání.

Adresa: Ječná 17, 120 00 Praha 2

Kontakt: tel.: +420 773 304 464, +420 222 521 446; e-mail: info@meta-ops.cz

Web: <http://www.meta-ops.cz>

Facebook: <https://www.facebook.com/metapromigranty/>

SLUŽBY KOMUNITNÍCH TLUMOČNÍKŮ

Vedle interkulturní práce, která je více orientována na poradenství a asistenci, lze pro kompenzaci jazykové a kulturní bariéry při jednání s cizinci využít služby komunitních tlumočnicků. Komunitní tlumočníci jsou profesionální pracovníci, kteří prošli odbornou přípravou v tlumočení a zároveň dokážou v případě potřeby vystoupit z tlumočnické role a vysvětlit některá specifika a předejít potenciálnímu konfliktu.

Komunitní tlumočníci mluví plynule česky, přičemž poskytují tlumočení z/do svého rodného či jiného cizího jazyka, který velmi dobře ovládají. Spolu s tlumočením současně komunitní tlumočníci zprostředkovávají porozumění v souvislosti s kulturním kontextem tlumočené situace a napomáhají tak cizincům při orientaci v realitách České republiky. Obsahem práce komunitního tlumočnicka je tedy nejen **kompenzace či překonávání jazykové odlišnosti**, ale také **práce s kulturními rozdíly**, které komunikaci mezi majoritou a cizinci velmi často ztěžují.

¹⁹ Integrační centra (nebo též „Centra na podporu integrace cizinců“ či „CPIC“) se nachází v každém kraji České republiky kromě Středočeského. Devět z nich spadá organizačně pod Správu uprchlických zařízení, zbývající čtyři mají různé zřizovatele. Bližší informace o integračních centrech a jejich činnosti jsou dostupné online na webu: <http://www.integracnicentra.cz>.

²⁰ Do 30. 6. 2019 byly služby sociálního a právního poradenství poskytovány skrze partnerské organizace InBáze, z. s., Poradna pro integraci, z. ú., Organizace pro pomoc uprchlíkům, z. s. a Sdružení pro integraci a migraci, z. s. na pobočkách na Praze 1 (nedaleko I. P. Pavlova), Praze 4 (Pankrác, SAPA), Praze 12 (Modřany), Praze 13 (Lužiny) a Praze 14 (Černý most). Od 01. 7. 2019 dojde ke snížení počtu poboček, přičemž zachovány budou pobočky na Praze 13, 14 a Informační a poradenské centrum na Praze 1.

²¹ Rozsah jazykových kompetencí interkulturních pracovníků se s ohledem na financování této služby může v čase měnit, s ohledem na aktuálně realizované projekty a na situaci z hlediska financování této služby.

²² Informační portál pro rodiče dětí s OMJ a pedagogy „inkluzivní škola“ je dostupný na: <http://www.inkluzivniskola.cz>.

Komunitní tlumočníci v určitých případech spolupracují s některými organizacemi, které pracují s cizinci a pomáhají jim při integraci do majoritní společnosti. Jejich služby tak mohou být v určitých případech hrazeny např. ze státních dotací či grantů. Obecně jsou však služby komunitních tlumočnicků **zpoplatněny**.

Seznam komunitních tlumočnicků a kontakty na ně jsou dostupné online na oficiálním webu organizace META, o.p.s.: <http://www.meta-ops.cz/kontakty-na-komunitni-tlumocniky>. Jednotlivé jazykové dispozice obsahují **anglický, ruský, ukrajinský, mongolský, vietnamský, arabský, španělský, rumunský a bulharský jazyk**.²³

PŘEHLED SLUŽEB VYBRANÝCH PRAŽSKÝCH NNO

služba	organizace	InBáze	SIMI	PPI	ICP	OPU	META
Právní poradenství		x	x	x	x ¹	x	
Sociální poradenství		x	x	x	x	x	x
Psychosociální poradenství		x	x	x			
Psychologické poradenství pro děti a mládež		x					
Sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi		x		x			
Interkulturní práce		x ²	x ³	x ⁴	x ⁵		
Kurzy českého jazyka		x		x ⁶	x		x
Doučování českého jazyka pro děti a mládež		x		x			x

¹ Poradenské služby sociálních pracovníků a právníků jsou v rámci projektů ICP poskytovány skrze partnerské organizace, které jsou registrovanými poskytovateli sociálních služeb podle zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

² Služby interkulturních pracovníků InBáze, z. s. jsou poskytovány v rámci projektu „Komunitní centrum InBáze 2020 II“, financovaného z Operačního programu Praha-Pól růstu (OP PPR). Projekt končí k 31. 8. 2020. Aktuální informace o realizovaných projektech a službách jsou dostupné online na <http://www.inbaze.cz>.

³ Služby interkulturních pracovníků SIMI jsou poskytovány v rámci projektu „Crossing Borders“ financovaného z Operačního programu Praha-Pól růstu (OP PPR). Projekt probíhá v období 1. 11. 2016 – 30. 6. 2018 a je zaměřen na zajištění podpory a asistence v rámci školských zařízení na území hl. m. Prahy. Aktuální informace o realizovaných projektech a službách jsou dostupné online na <http://www.migrace.com>.

⁴ Služby interkulturních pracovníků PPI jsou poskytovány v rámci registrované sociální služby „Odborné sociální poradenství“ ve španělském, ukrajinském a ruském jazyce. Aktuální informace o realizovaných projektech a službách jsou dostupné online na <http://p-p-i.cz>.

⁵ Služby interkulturních pracovníků ICP jsou poskytovány v rámci projektu „Integrační centrum Praha VI“ (navazujícího na předchozí projekty „Integrační centrum Praha I.–V.“) financovaného z Národního programu azylového migračního a integračního fondu. Projekt probíhá v období 1. 7. 2016 – 30. 6. 2019 a předpokládá se, že v následujícím období od 1. 7. 2019 bude pokračovat návazným projektem dále. Služba je rovněž podpořena finančními prostředky z Magistrátu hl. m. Prahy. Služby jsou určeny převážně státním příslušníkům třetích zemí a jsou poskytovány v ruském, ukrajinském, vietnamském, arabském, mongolském a čínském jazyce. Aktuální informace o realizovaných projektech a službách jsou dostupné online na <http://www.icpraha.com>.

⁶ Kurzy organizované Poradnou pro integraci, z. ú. jsou realizované v rámci sociálního podniku „Centrum Czech In“ a jsou zpoplatněné. Aktuální informace o kurzech, jejich trvání a ceně jsou dostupné na webových stránkách organizace: <http://p-p-i.cz/kurzy-jazyku-praha/>.

Seznam citovaných zdrojů:

Asociace pro interkulturní práci, z. s.: *Interkulturní práce v České republice*. [online] aktualizováno 2018 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: <http://interkulturniprace.cz/co-je-interkulturni-prace/ip-v-ceske-republice/>

ČSÚ: *Cizinci: vzdělávání* [online] 04. 02. 2019 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/2-ciz_vzdelavani

MŠMT: *Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele (2008/09 – 2017/18)* [online] ©2018 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/ročenka/ročenka.asp>

ČSÚ: *Cizinci: vzdělávání. Mateřské, základní, střední, vyšší odborné školy a konzervatoře* [online] 04. 02. 2019 [cit. dne 11. 04. 2019] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/materske-zakladni-stredni-vyssi-odborne-skoly-a-konzervatore>

Klub Hanoi: *Projekt EURES*. [online] vytvořeno 18. 07. 2012 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: <http://www.klubhanoi.cz/topiclist.php?zobrtema=30>

MPSV: *Formování profesí interkulturní pracovníků/ce v České republice*. [online, cit. 10. 04. 2019] Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/ukoncene-projekty/projekt_formovani_prof

META, o. p. s.: *Kontakty na komunitní tlumočníky*. [online] aktualizováno 2018 [cit. dne 12. 04. 2018] Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/kontakty-na-komunitni-tlumocniky>

²³ Srov. Metropole Všech: *Interkulturní pracovníci a komunitní tlumočení*. [online] aktualizováno 2018 [cit. dne 10. 04. 2019] Dostupné z: <http://metropolevsech.eu/cs/sluzby-pro-migranty/interkulturni-pracovnici-a-komunitni-tlumocnici/>; META, o.p.s.: *Kontakty na komunitní tlumočníky*. [online] aktualizováno 2018 [cit. dne 12. 04. 2018] Dostupné z: <http://www.meta-ops.cz/kontakty-na-komunitni-tlumocniky>

NIDV: *Tlumočení a překlady. Tlumočnické a překladatelské služby pro školy* [online] 2016 [cit. dne 12. 04. 2019]
Dostupné z: <http://cizinci.nidv.cz/tlumoceni-a-preklady/>

Praha Metropole všech: *Interkulturní pracovníci a komunitní tlumočení.* [online] aktualizováno 2018 [cit. dne 10. 04. 2019]
Dostupné z: <http://metropolevsech.eu/cs/sluzby-pro-migranty/interkulturni-pracovnici-a-komunitni-tlumocnici/>

Doporučená literatura k tématu interkulturní práce:

Kolektiv autorů: *Interkulturní práce s dětmi a žáky s odlišným mateřským jazykem v mateřských a základních školách*
Praha: InBáze, z. s., 2019

Kolektiv autorů: *Začleňování dětí s odlišným mateřským jazykem do mateřských škol:* Praha: InBáze, z. s., 2018

PALAŠČÁKOVÁ, Dita (eds.), 2014. *Formování profese interkulturní pracovník/pracovnice: zahraniční zkušenosti, praxe a vzdělávání v ČR.* Praha : InBáze, z. s., ISBN 978-80-905759-0-5

4 PRÁCE S CIZINCI NA ZŠ JIŽNÍ IV

MGR. BC. DANIEL KAISER, ŘEDITEL ZŠ

Obr. č. 1 Budova ZŠ Jižní IV.

Naše základní škola založená v roce 1928 má v současné době 790 žáků. Jedná se o školu ve vilové zástavbě s velmi dobrým zázemím. Ze spádové oblasti pochází cca 60 % žáků, ostatní jsou z okolí. Snažíme se dlouhodobě pomoci dětem, které to potřebují. Jako většina škol jsme se postupně učili integrovat žáky s různými znevýhodněními či s nadáním. V posledních letech **stoupá** nejen počet diagnostikovaných žáků se zdravotními a vývojovými poruchami, ale i **počet dětí s odlišným mateřským jazykem (dále OMJ)**. Začali jsme se intenzivněji zabývat způsoby, jak pomoci i těmto dětem. Dnes máme více jak 50 žáků s OMJ, nejčastěji jsou zastoupeni žáci s ukrajinštinou.

Naši pedagogové procházeli a postupně procházejí v rámci dalšího vzdělávání pedagogů školeními, které se zaměřují na začleňování žáků s OMJ, principy práce s nimi ve výuce a výuku češtiny jako druhého jazyka.

Na škole působí **kompletní školní poradenské pracoviště**, které tvoří dva výchovní poradci, školní psychologka a zároveň metodik prevence a dále školní speciální pedagožka. Školní poradenské pracoviště tvoří rozsáhlou a systematicky budovanou síť členité podpory a individuálně intenzivní pomoci. Společně s pedagogy a asistenty pedagogů včetně dvou dvojjazyčných poskytuje tento tým poradenské, podpůrné i nadstandardní služby.

Školní psychologka zajišťuje péči o děti s odlišným mateřským jazykem. Začlenění dětí do kolektivů bez znalosti češtiny je velmi náročné a logicky spadá do kompetence školní psychologky. Poskytuje dětem jistotu neutrálního zázemí, kam se mohou obrátit se svými problémy. Rodičům nabízí možnost konzultovat potíže. Vytváří spolu s třídními učiteli pozitivní sociální klima.

V první fázi zjišťujeme jazykové dovednosti dítěte i zákonných zástupců. Dozvídáme se o jejich plánech, začlenění do společnosti, jejich zaměstnání, případně o jejich případných přátelích, kteří mohou pomáhat při osvojování češtiny. Důležitou informací, hlavně pak u dětí věkem spadajících do druhého stupně, je i **znalost jiného cizího jazyka, např. angličtiny**. Mnohdy se právě další cizí jazyk stává prostředkem dorozumívání se spolužáky a s vyučujícími různých předmětů. U nás se povinně žáci učí angličtinu od 1. ročníku. V hodinách jsme několikrát zapojili do výuky rodilé mluvčí – zahraniční studenty z pražských VŠ. Od 6. ročníku si žáci volí k angličtině další cizí jazyk z nabídky: francouzština, němčina, ruština a italština. Nabízí se tak **možnost využít v těchto hodinách svůj rodný jazyk paradoxně k osvojení češtiny**. Učitel cizích jazyků pak může dovysvětlit pojmy. Mnohdy učitelé cizích jazyků využívají tyto děti při konverzaci. Tím opět stoupá sebevědomí žáků s OMJ.

Zákonným zástupcům je vždy nabídnuta veškerá možná pomoc tak, aby se jejich dítě co nejdříve a bez větších problémů zapojilo do práce ve škole – jedná se o nabídku zájmových útvarů se zaměřením na **český jazyk** (seminář z českého jazyka, čeština pro cizince), seznámení se spolky, jako je META, INBÁZE a Integrační centrum Praha. Mnohdy děti zapojujeme do zájmových útvarů či místních spolků, aby navázaly kontakt s místními dětmi. **Máme připravené základní dokumenty v jazykových mutacích**. Program školy nazvaný „manuál pro rodiče“ máme kromě české verze

i v ruštině a ukrajinštině, plánujeme i další překlady. Je vhodné mít jak českou, tak cizojazyčnou verzi. Rodičům je třeba často pečlivě vysvětlovat způsob práce a některá reálná fakta, která se liší od jejich zvyklostí. Pokud nedojde k pochopení sděleného, mohou se stát v budoucnu nepříjemné situace. U některých rodičů může dojít místo ke spolupráci ke snaze přizpůsobit pravidla ve škole jejich požadavkům. Je velmi těžké asertivně s takovými rodiči jednat, vyplatilo se nám neustupovat.

Po úvodním pohovoru dojde k zařazení žáka do příslušné třídy. **Žák je obvykle zařazen do ročníku, který následuje po posledním ukončeném v zemi původu (případně jiné zemi).** Ve výjimečných případech může být zařazen o ročník níže, pokud je neznalost českého jazyka taková, že by bránila v práci v daném ročníku (vždy po rozhovoru se zákonnými zástupci a jejich souhlasu). Snažíme se neumisťovat děti cizinců se stejným mateřským jazykem do jedné třídy. Máme zkušenost, že tyto děti pak často opouštějí češtinu a komunikují pouze s dětmi, které jejich jazyku rozumí. Snažíme se se žákům vysvětlit, že ve škole je dorozumívacím jazykem čeština a svůj mateřský jazyk mohou využít jen výjimečně. Osvědčilo se nám pověřit některé žáky **patronací nad novým spolužákem.**

Vyučující pak volí takové formy práce, při kterých žák může ukázat, že látce rozumí, i když není schopen zatím se vyjádřit, např. zjednodušený výklad, opakování nejdůležitějších faktů, pojmů, tištěné zápisy do sešitů atd. Jakmile se třídní učitel, učitel českého jazyka a ostatní vyučující blíže seznámí s úrovní češtiny nového žáka, **vypracuje třídní učitel ve spolupráci s výchovným poradcem a dvojjazyčným asistentem plán pedagogické podpory – „vyrovnávací plán“.** Případně radíme vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně a na jejich doporučení vypracujeme **individuální vzdělávací plán** – samozřejmě za přispění všech vyučujících a speciální pedagožky. Po vzájemné domluvě může PPP doporučit podpůrné opatření personálního charakteru v podobě asistenta pedagoga. Vyučující mají možnost využívat výukové programy na PC a další doplňkový materiál. V prvním roce si musí učitelé uvědomit, že základem je osvojení si jazyka a rozvoj slovní zásoby. Vždy se najde někdo, kdo má potřebu srovnávat výkony česky mluvících žáků s žáky s OMJ. Tyto učitele je potřeba opatrně vést k pochopení „vyrovnávacího plánu“ a k rozvoji empatie.

Od roku 2016 jsme zřídili systematictější **výuku češtiny pro žáky s OMJ. Součástí vyrovnávacího plánu u žáků 4.–9. ročníku bývá i dílčí úprava rozvrhu.** Na některé předměty není přítomen žák s OMJ s třídním kolektivem, ale odchází do školní knihovny. Zde je některý z pedagogů, který prošel kurzem výuky češtiny jako cizího jazyka, případně je přítomna dvojjazyčná asistentka pedagoga a podle plánu s žákem, případně s více žáky probírá slovní zásobu, základní fráze nebo gramatiku. Do školní knihovny vysílají vyučující žáky např. dopsat látku, napsat sešit, vyplnit samostatně stránku pracovního sešitu, naučit se slovíčka, pojmy atp. Po zhruba šesti týdnech dojde k setkání těchto pedagogů, třídního učitele a psycholožky s rodiči a jejich dítětem a zhodnotí, jak se dosud žákovi daří, jaký je další plán a jak pomáhají rodiče. Tato setkání se praktikují pravidelně. Není vhodné vyčleňovat děti s OMJ z hodin výchov (hudební, výtvarná a tělesná apod.), neboť právě tam mohou zažívat tolik potřebný úspěch a možnost neformální komunikace v češtině, ale třeba i v angličtině, pokud ji vyučující předmětu výchovného charakteru ovládá.

Se žáky s OMJ v 1.–3. ročníku je dopoledne práce koncipována primárně v kolektivu. V hodinách, kde je přítomen asistent pedagoga, dochází i k jeho využití při docvičování nebo vysvětlování pojmů. V odpoledních hodinách probíhal kroužek „čeština pro cizince“, který byl hrazen z grantu v rámci rozvojových programů MŠMT „Bezplatná výuka češtiny žákům – cizincům“. Nyní využíváme rozvojové programy vyhlášené pro Prahu (Výzva č. 28). Tento kroužek navštěvují všechny děti povinně podle rozpisu. Naše škola patří do sítě pražských škol vyučujících žáky s OMJ češtinu. V odpoledních hodinách k nám pak docházejí žáci z okolních škol na doučování, pakliže jejich škola nemá dostatek žáků s OMJ, kvalifikovaných pedagogů a metodické podpory.

V prvním pololetí žák nemusí být hodnocen, ale v druhém ano. Třídní učitel může navrhnout rodičům, aby požádali o slovní hodnocení žáka z předmětů, které jsou kvůli handicapu češtiny pro žáka nezávládnutelné. Je třeba uvést příčinu, proč o slovní hodnocení žádají, tj. neznalost češtiny. Hodnocení vychází ze zjištěných potřeb, nastavují se taková kritéria hodnocení, která žákovi umožní dosahovat osobního pokroku.

Osvědčilo se nám zapojení dětí do **příměstského tábora**, který pořádáme v posledním srpnovém týdnu. Cílem je naučit se základní fráze pro nástup do školy. O tuto službu je velký zájem. Na tento týden je připraven program primárně pro děti, které nově přicházejí do školy. Slouží nejen pro naše žáky, ale i pro žáky z okolních škol. Součástí programu jsou hry, exkurze s cílem osvojit si základní fráze a rozumět slovům nejčastěji používaným ve školním prostředí.

Pro začlenění cizinců do místní komunity pomáhají i některé projekty. Každoročně v září organizujeme **Týden jazyků.** V rámci programu EDISON, který zajišťuje mezinárodní studentská organizace AIESEC, k nám dorazí až osm studentů z celého světa. Zahraniční hosté představí své země, žáci získají mnoho zajímavých informací o geografických podmínkách, zajímavých místech, městech, významných osobnostech, historii, zvycích, tradicích, oblíbených jídelch či sportech, vzdělávání, ale i dalších oblastech života. Studenti docházejí s učiteli do hodin, učivo a plán se pak přizpůsobují. Často někteří studenti pocházejí ze stejných nebo jazykově příbuzných zemí jako někteří naši žáci. Při

vzájemné komunikaci pak mohou použít svůj rodný jazyk. To zvyšuje respekt mezi spolužáky.

Každoročně pořádáme v dubnu různé aktivity ke **Dni Země**. Ve čtyřletých intervalech je jeho náplní prezentace různých zemí světa. Snažíme se aktivně zapojit právě děti původem z různých zemí, často pomohou s přípravou i jejich rodiče. Třídní kolektiv pak prezentuje na školní zahradě danou zemi. Děti po skupinách procházejí tyto země s „cestovním pasem“ a nechávají si potvrdit návštěvu jejich země. Před potvrzením musejí prokázat základní znalosti o zemi, případně se naučit i základní fráze. České děti pak poznají, jak je to pro nové žáky náročné.

Významnou tradiční akcí se stala květnová **„Zahradní slavnost“** jako oslava Svátku sousedů a Dne dětí. Tato jednodenní akce si klade za cíl posílit občanskou soudržnost místní komunity, upevnit vědomí o sounáležitosti obce, školy a veřejnosti. Do realizace se zapojují i místní spolky, bývalí žáci a rodiče. Cíleně zveme k účasti i rodiny cizinců, aby pocit sounáležitosti také prožili. Každoročně dorazí kolem 1500 návštěvníků.

V pátém a šestém ročníku z počátku školního roku **pořádáme adaptační a socializační kurzy s cílem zapojit nové žáky, tedy i případné cizince do třídních kolektivů**. Jedná se o program v souladu s cíli primární prevence. Do práce s dětmi s OMJ na 1. stupni se aktivně zapojuje i školní družina.

Od roku 2005 je součástí naší školy i **přípravná třída**. Ke zřízení přípravné třídy nás vedly zkušenosti při začleňování dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí do ZŠ, zvyšující se počet cizinců a dětí s různými obtížemi. Základním cílem přípravné třídy je dopomoci dětem získat dostatečnou jistotu a zralost, jež jsou potřebné ke vstupu do školy. Důležitým motivem je i dostatečné osvojení českého jazyka před nástupem do 1. ročníku a zabránění adaptačním problémům dětí. Pro zařazování dětí do přípravné třídy spolupracujeme s okolními mateřskými školami. Zhruba 30 % dětí v přípravné třídě pochází z cizojazyčného domácího prostředí.

K současnému stavu jsme dospěli mimo jiné díky **aktivní spolupráci se zahraničními školami**. V rámci projektů Erasmus a Comenius jsme navštívili cizí školy a inspirovali se ve Švédsku, Dánsku a Itálii. Díky osobním kontaktům našich pedagogů jsme měli možnost navštívit školy ve Velké Británii a Nizozemsku. Městská část Praha 4 v rámci česko-švýcarské spolupráce umožnila vzájemný kontakt s řediteli a školami ve švýcarském Curychu. Všude jsme byli svědky toho, že na školách je vysoké procento dětí s odlišným mateřským jazykem.

Mimo jiné jsme viděli, **jak fungují asistenti pedagoga**. V severských zemích se jedná i o cizince, kteří jsou registrováni na úřadech práce a dostávají možnost rekvalifikace s praxí na školách. Tyto školy pak v případě spokojenosti uchazeče zaměstnají. **Před několika lety jsme umožnili praxi právě cizincům, kteří procházeli kurzem asistenta pedagoga**. Mnozí měli ve své zemi vystudovanou pedagogiku. Někteří z nich na naší škole zůstali pracovat. Jejich přítomnost je i pro děti s OMJ důkazem, že se dá česky naučit. A když je potřeba, mohou tyto děti dostat od asistentek vysvětlení některého pojmu ve svém rodném jazyce. Dvě z asistentek s ohledem na jejich vysokoškolské vzdělání i osvojení češtiny si začaly doplňovat pedagogické vzdělání, které jim umožní i učit. Inspirativní je i švýcarský model, kdy zapojují asistenty pedagoga z řad dobrovolníků nebo učitelů, kteří odešli do starobního důchodu. Budoucí asistenti pedagoga nebo dvojjazyční asistenti u nás absolvují praxi jak v rámci rekvalifikací, tak i při spolupráci se středními školami, které mají studijní program pro budoucí asistenty pedagoga.

Ve Švédsku jsme viděli dvě speciální třídy, do které docházeli žáci s OMJ na výuku švédštiny. Byly rozděleny podle věku. V tomto „přípravném stupni“ byli nejdéle po dobu dvou let. Na výchovy či cizí jazyk žáci docházeli do tříd odpovídající jejich věku. Pokud ovládli jazyk na základní úrovni, byli zařazeni do třídy a na švédštinu pak docházeli v odpoledních hodinách. Toto opatření bylo zavedeno i z toho důvodu, že do tamní školy chodilo 40 % cizinců. Ve Velké Británii jsme viděli zajištěnou školní knihovnu, ve které byli přítomni knihovník a asistent. Do knihovny byli vysíláni z hodin žáci, které bylo potřeba naučit slově. Měli napsáno, co s nimi pedagogové v knihovně mají procvičit.

Jako další fungující součást školního poradenského pracoviště bych si dovedl představit zřízení **školního sociálního pedagoga**, který je například ve Švýcarsku prodlouženou rukou zřizovatele – kantonu a poskytuje pomoc nejen dětem, ale i jejich zákonným zástupcům. Cizinec lépe důvěřuje zaměstnancům školy, do kterých dochází jejich děti, než úředníkovi v administrativní budově.

Momentálně doplňujeme školní knihovnu o tituly psané v cizích jazycích. Oslovujeme rodiče-cizince, aby knížky, z nichž jejich děti odrostly, nevyhazovali, ale věnovali škole.

Podporujeme plán hlavního města Prahy vytvořit třídy pro výuku češtiny pro cizince na vybrané škole, kde by se po nástupu dítěte s OMJ realizovala výuka, a to po dobu minimálně 3 měsíců. Poté by se dítě vrátilo na svoji spádovou školu.

Jako negativní vidíme na současném stavu zdlouhavou a administrativně náročnou cestu k financím, které výuku češtiny jako cizího jazyka podporují. Existují zde úskalí, kdy je žádost o grant psána na konkrétní seznam dětí, ale

během roku může dojít ke změně v jeho složení. Pedagogické poradny občas odmítají přijmout k vyšetření děti a dávat doporučení k podpurným opatřením, neboť neznalost češtiny nespadá do § 16. V poslední době narůstá i počet dětí, které jsou občany ČR, ale jejich mateřský jazykem čeština není. Na tyto děti pak finance získat nelze. Ideálním stavem by byl v prvním roce zvýšený normativ například o 50 %, v druhém roce pak 25 % a od třetího roku by se dalo předpokládat, že děti si již češtinu osvojí. Obdobně to řeší jiné státy. V této oblasti je problémů více než dost a je potřeba urychleně nastavit smysluplný systém v rámci českého školství.

V dlouhodobém plánu školy počítáme se zvyšujícím se procentem žáků z cizojazyčného nebo dvojjazyčného prostředí. Při pomoci dětem v osvojování češtiny nesmíme zapomínat na začleňování do školy – třídního kolektivu. Podpora nesmí být na úkor ostatních dětí. Vše je odvislé od ochoty a profesionality pedagogů.

4.1 METODIKA PRÁCE S CIZINCÍ NA ZŠ JIŽNÍ IV

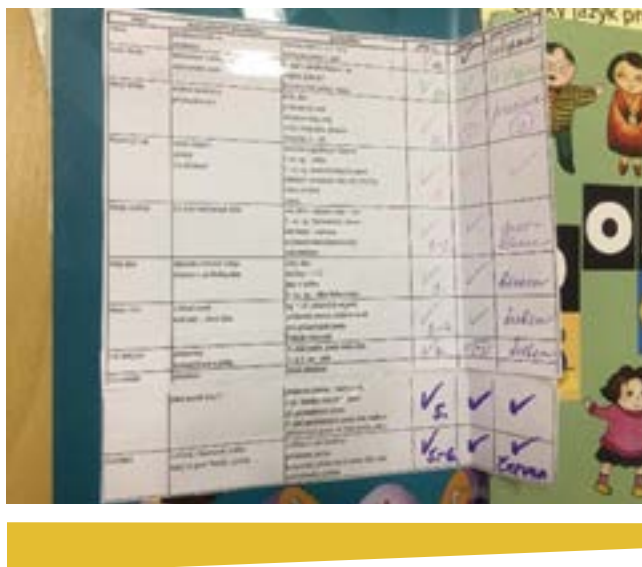
Mgr. Taťána Sadirová, Bc. Pavlína Jelínková, dvojjazyčné školní asistentky pedagoga

Nejnáročnější část celého procesu je naučit žáka česky co nejdříve a umožnit mu včlenit se co nejlépe do vyučování. Základem je především naučit dítě znát český jazyk tak, aby se mohlo orientovat v běžných pokynech při vyučování, aby chápalo, o co ve výuce jde. Cílem je naučit děti s OMJ českému jazyku, aby se snáze vyrovnávaly s požadavky školy. V mnoha případech jde o výuku abecedy, psaní písmen a slov, čtení, porozumění základním slovům, vysvětlování základních významů pojmů.

V další fázi jde o rozšiřování slovní zásoby, trénink správné výslovnosti, psaní a vnímání diakritických znamének. Dopomáháme s porozuměním slov, která se probírají při vyučování, tak, aby při výkladu dítě chápalo, o čem se mluví. Naše pomoc je zaměřena i na rodiče – vysvětlujeme jim, jakým způsobem výuka probíhá, aby doma mohli používat stejné přístupy (například v matematice je to častý jev). Práce s dětmi je různorodá přípravou a možnostmi využití pomůcek a učebnic, knih, pracovních sešitů i programů nastavených pro výuku na PC. Žáci mají možnost pracovat i s dalšími učebnicemi a knihami, které máme ve školní knihovně, speciálními pracovními sešity. Při osvojování češtiny využívají hry, pomocné tabulky, křížovky, bludiště a další pomůcky, které mnohdy vyrábějí sami pedagogové.

Celá příprava je zaměřena na pomoc žákům, jejich orientaci ve společnosti, socializaci, integraci a schopnost se dorozumět a dokázat si poradit v běžných situacích. Pedagogové zodpovědní za výuku češtiny vedou s dětmi portfolia, kde si sami děti zaznamenávají svůj pokrok.

Pomůcky a učební materiály pro žáky s OMJ bez znalosti českého jazyka (A0–A2)

Obr. č. 1 Učebnice a pracovní sešit DOMINO.

Se všemi žáky začínáme s učebnicí a pracovním sešitem Domino I a II, pracujeme podle metodiky, využíváme také příložené CD. Výuka probíhá podle tabulky, kam zaznamenáváme časový plán a pokroky znalostí (co se dítě učí, co umí, kdy bylo otestováno).

Obr. č. 2 Komunikační kartičky pro řešení sociálních situací.

Další sadu kartiček používáme při seznamování žáka s žádoucím a nežádoucím chováním ve škole a ve společnosti.

1. Učíme se abecedu

Obr. č. 3 Různé sady kartiček s abecedou.

Při výuce abecedy používáme písmena v různých formách a pomůcky pro výuku českého jazyka v 1. ročníku.

2. Rozšiřování a prohlubování slovní zásoby

Obr. č. 4 Kartičky pro rozšiřování a prohlubování slovní zásoby.

Poznávací kartičky používáme při rozšiřování a prohlubování slovní zásoby.

3. Učebnici „Učíme se česky“ používáme jako pokračování učebnic Domino I a II, obsah učebnice je podobný, ale rozšířený o texty ke čtení a základní gramatiku.

Obr. č. 5 Učebnice Učíme se česky.

4. Multikulturní vzdělávání

Obr. č. 6 Pomůcky pro multikulturní vzdělávání.

Dětské písničky, básničky a říkanky používáme pro rozvoj fonemického sluchu, rytmu řeči, výslovnosti.

Časopis „Kamarádi“ nám pomáhá při multikulturní výuce, čteme si se žáky pohádky v jejich mateřském jazyce, poznáváme kulturu a zvyky jiných zemí. Časopis si můžete zdarma objednat zde:

<https://www.zaedno.org/projekty-left/2012/5-casopis-kamaradi>

Projektové vyučování – Odkud pocházím?

Obr. č. 7 Ukázky prací žáků na téma „Odkud pocházím“.

Pomůcky a učební materiály pro žáky s OMJ s částečnou znalostí českého jazyka (od A2)

U žáků s touto úrovní znalostí češtiny začínáme s výukou gramatiky, ke které používáme převážně pracovní sešity pro žáky běžných základních škol. Jednotlivá cvičení podléhají výběru, případně úpravě lektora.

Obr. č. 8 Pomůcky pro výuku češtiny pro žáky s částečnou znalostí českého jazyka.

Nejlepší zkušenosti máme s pracovními sešity nakladatelství Nová škola a RAABE. Naši oblíbenou pomůckou jsou pracovní sešity z českého jazyka od Ladislava Horníka. Sešity jsou plné rozmanitých a netradičních jazykových úkolů.

Obr. č. 9 Ukázky pracovních sešitů pro výuku češtiny.

Jazykové hry

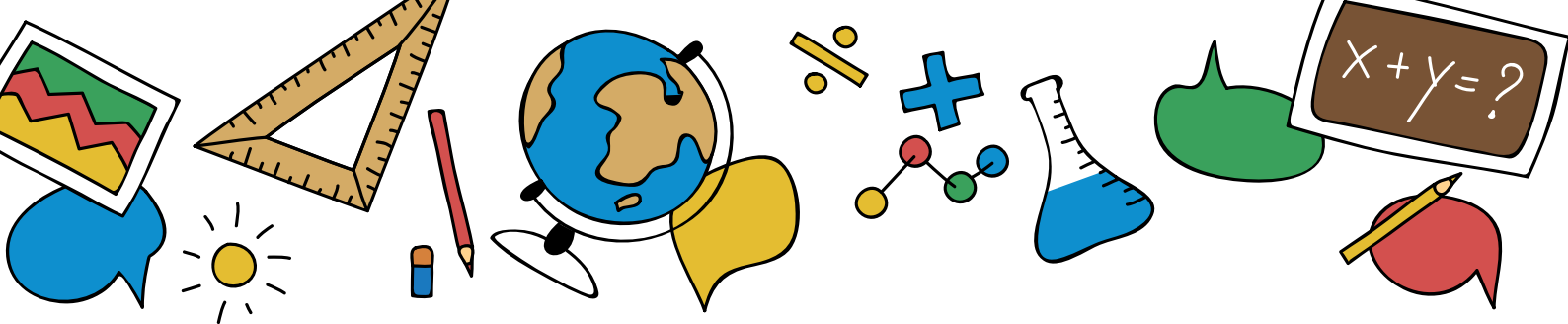

Obr. č. 10 Ukázky jazykových her pro výuku češtiny.

Jazykové hry nevybíráme podle věku žáka, ale podle jeho jazykových znalostí.

5 PŘÍKLADY DOBRÉ PRAXE ZE DVOU INKLUZIVNÍCH ŠKOL V BERLÍNĚ

V této kapitole vám představíme příklady dobré praxe ze základní školy Erika Mann Grundschule a Albert Schweitzer Gymnasium, které sídlí v multikulturních čtvrtích Berlína, Wedding a Neükolln. Obě školy jsou oceňované za inkluzivní přístup, zejména k dětem s odlišným mateřským jazykem. Německý vzdělávací systém se od českého značně liší, pro lepší orientaci proto uvádíme stručný přehled fungování škol v rámci povinné školní docházky, tedy základních a středních škol.

POVINNÁ ŠKOLNÍ DOCHÁZKA V NĚMECKU

V Německu nefunguje jednotný vzdělávací systém. V jednotlivých spolkových zemích se školské systémy vzájemně liší. Ve všech spolkových zemích je však stejná celková délka povinné školní docházky, která zpravidla trvá od **6 až do 15/16 let věku dítěte**. Povinná školní docházka je rozdělena do tří etap: primární, nižší sekundární a vyšší sekundární. Všechny stupně povinné školní docházky jsou bezplatné.

V šesti letech všechny děti nastupují na tzv. **Grundschule – základní školu**, která ve většině spolkových zemích zahrnuje **1. až 4. ročník**, v Berlíně a Braniborsku je to **1. až 6. ročník**. Základní vzdělávání je pro všechny děti stejné. V deseti nebo ve dvanácti letech se děti (podle toho, ve které spolkové zemi studují) rozhodují, na jaké další návazné škole budou studovat. Přechod z primární na vyšší úroveň se odvíjí od legislativy v konkrétní spolkové zemi. Obecně je kladen velký důraz na dosažené výsledky dítěte. Kritéria přijetí jsou stanovena různě a záleží na vzdělávací instituci, jaká kritéria zvolí¹. Sekundární školy jsou rozděleny na tři standardní typy, mezi jednotlivými typy se dá za určitých podmínek přecházet:

Hauptschule: zahrnuje 5. až 9., případně 10. ročník (5–6 let studia). Je zaměřena převážně na žáky mířící do učení. Tento typ školy není tolik atraktivní, někdy bývá dokonce označován za „zbytkovou školu“. V současnosti tyto školy navštěvují často děti migrantů, které nejsou dostatečně jazykově vybaveny.

Realschule: zahrnuje 5. až 10. ročník (6 let studia), studium je ukončeno nižší maturitou. Ukončení školy tohoto typu je předpokladem pro další vzdělávání na středních školách, gymnáziích, odborných gymnáziích a vyšších odborných školách.

Gymnázium: zpravidla 5. až 12. nebo 13. ročník (většinou 9 let studia), studium je ukončeno vyšší, tzv. obecnou maturitou. Neexistuje jednotná maturita, obecně je však požadovaná vysoká úroveň znalostí. Konečný výsledek maturity ovlivňuje přijetí či nepřijetí na vysokou školu². Tyto typy škol fungují odděleně nebo kombinovaně na integrovaných školách, tzv. **Gesamtschulen**, které nabízejí dva nebo všechny tři vzdělávací cykly současně a usnadňují tak žákům případný přestup na jiný druh školy³.

Názvy jednotlivých typů škol se v jednotlivých spolkových zemích liší, jednotné označení ve všech zemích má pouze gymnázium.

Použitá literatura:

Fakta o Německu. (cit. 16. 6. 2019) dostupné na: https://tandem-org.eu/app/publikace/upload/fields/49_1182482176_publikace-fakta-o-nemecku.pdf (str. 112)

Komparativní analýza vzdělávacích systémů ve vybraných zemích EU, Člověk v tísni, o. p. s., SocioFactor s. r. o., 2012, Ostrava. (cit. dne 16. 6. 2019) Dostupné na: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/41/file/1360764270-an-ka3-komparace.pdf>

Německý vzdělávací systém, NICM – národní informační centrum pro mládež, (cit. dne 16. 6. 2019), dostupné na: <http://www.nicm.cz/nemecky-vzdelavaci-system>

¹ Komparativní analýza vzdělávacích systémů ve vybraných zemích EU, Člověk v tísni, o. p. s., SocioFactor s. r. o., 2012, Ostrava. (cit. dne 16. 6. 2019) Dostupné na: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/41/file/1360764270-an-ka3-komparace.pdf>

² Německý vzdělávací systém, NICM – národní informační centrum pro mládež, (cit. dne 16. 6. 2019), dostupné na: <http://www.nicm.cz/nemecky-vzdelavaci-system>

³ Fakta o Německu. (cit. 16. 6. 2019) dostupné na: https://tandem-org.eu/app/publikace/upload/fields/49_1182482176_publikace-fakta-o-nemecku.pdf (str. 112)

5.1 UČIT SE, ŽÍT A HRÁT SPOLU DIVADLO⁴ – PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE ZE ZÁKLADNÍ ŠKOLY ERIKA MANN GRUNDSCHULE V BERLÍNĚ

MGR. JANA REMENÁROVÁ, MA

Obr. č. 1 Zahrada školy Erika Mann Grundschule.⁵

Erika Mann Grundschule je základní škola, která získala několik ocenění za inkluzivní přístup k dětem s odlišným mateřským jazykem. Nachází se v centru Berlína ve čtvrti Wedding. Pro tuto čtvrt' je charakteristická zvýšená míra nezaměstnanosti, nižší úroveň dosaženého vzdělání a vysoký podíl obyvatel s migrantskou zkušeností. V oblasti je nejvyšší míra dětské chudoby v Berlíně⁶. V roce 2012 se ve Weddingu pohybovala dětská chudoba kolem 64 %, v jiných částech Berlína dosahovala kolem 38 %. V roce 2016 dětská chudoba v Berlíně obecně klesá, ve Weddingu však zůstává stejná, tedy kolem 64 %⁷.

V roce 2019 navštěvovalo školu 628 dětí 25 různých národností. Kolem 70 % dětí pocházelo z rodin migrantů, nejvíce byly zastoupeny děti z arabsky a turecky mluvících komunit. Přibližně 75 % dětí pocházelo ze sociálně znevýhodněných rodin, tzn., že rodiče dětí pobírají sociální dávky, mají nižší dosažené vzdělání a často mají jen malou nebo žádnou znalost němčiny. Kromě toho má 12 % dětí ze školy speciální vzdělávací potřeby.

Podle zkušeností ředitelky školy paní Habermann čelí mnoho dětí ze školy a obecně z této lokality několika hendikepům, které vycházejí z jejich rodinného a sociálního zázemí. Jde samozřejmě o **jazykovou bariéru**, kterou se škola snaží řešit tzv. **integrováním způsobem výuky jazyka** (viz níže). **Dále je to deficit v oblasti motoriky**, který je způsoben jednak tím, že děti žijí ve velkoměstě, ale hlavně tím, že rodiče často nemají dostatečné kompetence, čas a možnosti děti vychovávat. Děti tráví velké množství času s novými médii. Ukázalo se, že nadměrný čas takto strávený má negativní vliv na vývoj motoriky. Největší problém vidí ředitelka školy v **deficitu tzv. sociálních kompetencí**, kterým trpí většina dětí školy. Mnoho dětí nezná z domova žádné pevné struktury, pravidla a povinnosti či skutečnost být za něco zodpovědný (např. úklid pokojíku). Tyto děti mají pak velké problémy začlenit se do chodu školy, kde musí dodržovat aspoň nějaká pravidla.

Personál školy se snaží s těmito hendikepy bojovat a ulehčit dětem ze sociálně nestabilního prostředí vstup do života. Paní Habermann k tomu říká: „**Nedíváme se na to, jaké problémy či nedostatky si děti přináší z domova, ale na to, co umí. Vyzdvihujeme pozitiva každého dítěte. Každé dítě něco umí! Naše škola je místo, kde se děti mají učit, ale taky spolu žít, navazovat kontakty a spokojeně trávit volný čas.**“ Personálu školy se při procesu začleňování dětí s odlišným mateřským jazykem do vzdělávacího procesu osvědčilo několik následujících praktik.

⁴ Brigitte Habermann, Role models of Berlin Practice (přednáška), In: Creating Opportunities. How to improve equal opportunities for all children. Kennisdossier Kinderopvang BKK, Utrecht 2019, (online) (cit. dne 14.6.2019) Dostupné na: https://www.stichtingbkk.nl/images/BKK_Kennisdossier_2019-001_LR.pdf

⁵ Převzato z: <https://tibortanczos.wordpress.com/forschung/schulen/erika-mann-grundschule/>

⁶ Brigitte Habermann, Role models of Berlin Practice (přednáška), In: Creating Opportunities. How to improve equal opportunities for all children. Kennisdossier Kinderopvang BKK, Utrecht 2019, (online) (cit. dne 14.6.2019) Dostupné na: https://www.stichtingbkk.nl/images/BKK_Kennisdossier_2019-001_LR.pdf

⁷ Nahrávka z exkurze školy, která proběhla v rámci studijního pobytu učitelů z ČR v Berlíně, studijní pobyt se konal v rámci projektu Inbáze, z. s., Mosty ke školám. Exkurze se konala dne 21. 5. 2019

Obr. č. 2 Chodba školy s motivy ocasu stříbrného draka se skříňkami ve tvaru dračích vajíček.

Obr. č. 3 Chodba s rozkládacími stoly na psaní ve tvaru křídel.⁸

Erika Mann Grundschule je základní škola pro děti od první do šesté třídy. Je to tzv. **otevřená a celodenní škola**. Celodenní škola znamená, že pokud rodiče chtějí, mohou dát své děti do ranní či odpolední družiny⁹. Škola je otevřena od 6:00 do 18:00. Otevřená škola znamená, že na běžném chodu školy se podílí kromě pedagogických a sociálních pracovníků také sami žáci a v neposlední řadě i rodiče. Ti spolurozhodují o programu a mají celodenně umožněn přístup do školy. Rodičovská komunita je velice aktivní a podílí se na přípravě různých školních aktivit. Škola se snaží rodiče zapojit do procesu vzdělávání dětí i pomocí tzv. Morgenband či sebehodnocení, které dělají rodiče s dětmi. Dvakrát ročně probíhají konzultace učitel–žák–rodič.

Morgenband

Vyučování začíná v 8:00 tzv. **Morgenband**. Jde o ranní přípravu dětí na vyučování za přítomnosti rodičů, která trvá 30 minut. Děti, zejména z první až třetí třídy, nedostávají klasické domácí úkoly, tak jak je známe u nás. Na výuku se připravují prvních 30 minut vyučování společně s rodiči, kteří jsou na tuto dobu zvaní do prostoru školy. Přítomni jsou i třídní učitelé, kteří pomáhají jak dětem, které jsou zde s rodiči, tak těm, jejichž rodiče se v daný den ranní výuky nemohou účastnit. Tímto způsobem se škola snaží podpořit jak rodiny s migrační zkušeností, kde rodiče nemusí kvůli odlišnému mateřskému jazyku a jiné kultuře vždy vědět, jak doma dítě při psaní úkolů podpořit, tak rodiny s jiným sociálním zatížením. Zároveň tímto způsobem vzniká prostor, kdy si učitelé a rodiče mohou popovídat o tom, jak se dětem ve škole daří, případně jak by rodiče mohli děti doma podpořit.

Konzultace a sebehodnocení

Kromě ranní přípravy si rodiče mohou s učiteli více do hloubky promluvit v rámci **konzultací 2x do roka**, v době, kdy dítě dostává vysvědčení. První tři roky je hodnocení slovní. Konzultace probíhá v trojúhelníku učitel–rodič–žák. Rodiče a jejich děti dostanou termín a **mají 20 minut čas si popovídat individuálně** o výsledcích s učitelkou a případně i se sociálním pracovníkem. Součástí tohoto individuálního pohovoru je i porovnání tzv. **sebehodnocení**, které dítě dělá doma s rodiči, s hodnocením učitele. Rodiče s dětmi si doma sami udělají hodnocení jednotlivých činností, které dítě ve škole dělá, a srovnávají je pak s hodnocením učitele. Pokud se hodně liší, povídají si o tom, proč tomu tak je.

⁸ Převzato z <http://www.pankstrasse-quartier.de/Silberdrachenwelten-Die-Modernisierung-der-Erika-Mann-Grundschule-abgeschlossen.152.0.html>

⁹ Na rozdíl od České republiky, kde je normální, že každá škola má i družinu, v Německu mají družinu jen některé školy. Zajímavé je, že v Erika Mann Grundschule funguje družina i během všech prázdnin, a to po celý den. Jediná pauza, kdy je škola zavřená, je mezi Vánoce a Novým rokem.

Věkově heterogenní třídy

Ve škole je 12 **věkově heterogenních tříd**, ve kterých se společně vzdělávají děti od první do třetí třídy. Kvůli stále se zvyšujícímu počtu dětí musela škola otevřít další dvě věkově homogenní první třídy. Od čtvrté třídy se děti vzdělávají ve věkově homogenních třídách. Těchto tříd je na škole 13.

S věkově heterogenními třídami má škola dobré zkušenosti. Kooperativní metody učení jsou podle ředitelky školy paní Habermann velmi účinné, kromě jiného i v procesu učení jazyka. Děti se hodně naučí prostřednictvím dialogu se svými vrstevníky, kdy jsou uvolněnější, než když mluví se svým učitelem¹⁰.

Dramatická výchova

Nejdůležitějším nástrojem školy při začleňování dětí s odlišným mateřským jazykem do vzdělávacího procesu je **dramatická výchova**. Už z názvu školy (škola je pojmenovaná po dceři Thomase Manna, Erika Mann byla známá divadelní herečka a válečná reportérka) je možné vyvozovat, že škola klade na divadelní výchovu velký důraz.

Dramatická výchova probíhá dvě hodiny týdně¹¹. Jsou do ní zapojeni všichni žáci školy, bez ohledu na to, zda mluví, či nemluví německy¹². Na konci školního roku se koná divadelní festival, kde všechny třídy před obecnstvem představení svou divadelní hru, kterou připravovaly celý rok. O tématu na závěrečné představení rozhoduje školní parlament¹³. Témata jsou různorodá, v roce 2019 to byly například protiklady. Mladší ročníky se věnovaly tématům jako malý/velký, směšný/vážný. Starší ročníky už zvládly zpracovávat náměty jako válka/mír, žena/muž apod. Témata jsou obvykle rozpracovaná hodně do hloubky.

Prostřednictvím improvizace, hraní a diskuze dětí s učitelem je každé školní představení od začátku tvořeno podle nápadů a podnětů dětí. Děti nemají dopředu předepsaný scénář a dialogy si vytváří sami. Každé dítě, i kdyby se měla zapojit jenom jedna jeho věta, do scénáře nějak přispěje. Děti se tak neučí text, který jim někdo předepsal, ale text, který si sami vymyslely. Používá se převážně němčina, aby se tím děti **zdokonalovaly v jazyku**, ale pokud děti chtějí, mohou zapojit i jiný jazyk. Děti se mohou v rámci představení stát někým, kým by chtěly být, a na chvíli opustit svoji roli. Nehledě na jejich skutečný status, ať už jsou bohatí či chudí, s migrantským či nemigrantským původem, s hendikepem či bez něj, všichni mohou ukázat to nejlepší, co zvládnou. Paní Habermann dodává: „Když na konci představení slyší děti aplaus od obecnstva, rostou a doslova se mění jejich držení těla. Máme zkušenost, že dlouhodobě **roste jejich sebedůvěra**, která jim pak pomáhá i v procesu učení.“

Dále paní Habermann k dramatické výchově uvádí: „Každý umí něco zahrát, i když je někdo introvert, tichý, stydí se mluvit, může hrát například strom, který nemluví. Dítě, které se nestydí, může hrát královnu, divoké dítě může hrát kovboje. Zároveň zdůrazňujeme, že každý je v divadelním představení stejně důležitý, každý umí zahrát něco jiného. Jde o to, že sám divadlo hrát nemůžu, potřebuji k tomu ostatní; snažíme se prostřednictvím divadla posilovat mimo jiné i **sociální kompetence**.“

Školní dramatická výchova stojí na pěti pilířích:

1. Já něco dokážu!
2. Každý je důležitý!
3. Každý umí něco jiného!
4. Já–ty!
5. Já–my!¹⁴

Divadlo tak slouží k **rozvíjení jazykových kompetencí**, a to nejen u dětí z migrantských rodin, k **posilování sebedůvěry dětí a sociálních kompetencí**.

Výuka dramatické výchovy a divadelní festival se koná ve škole od roku 2006. Postupně personál školy došel k tomu, že je třeba u dětí rozvíjet i další druhy umění, jako je tanec, hudba, výtvarné umění. V rámci školy se tak každý rok již po několikáté koná tzv. **otevřená galerie**. Na chodbách školy se vystavují výtvarná díla dětí, po vystavení probíhá vernisáž s hudebním doprovodem dětí. Začal fungovat i taneční festival. V rámci školy se potvrdilo, **že pokud se u dětí rozvíjí kreativní dovednosti, rozvíjí se i kognitivní schopnosti nutné k učení**.

¹⁰ Video rozhovor ČOSIV. Dostupné na www.podporainkluze.cz/material/erika-mann-grundschule-video/

¹¹ Žáci ve škole mají za týden o dvě hodiny víc než žáci ostatních škol. Jde o extra hodinu divadla a němčiny navíc.

¹² Souhrn ze studijní cesty do Berlína organizovaný ČOSIV, 2018 dostupné online (cit. 14.6.2019): <https://cosiv.cz/cs/2018/05/17/studijni-cesta-do-berlina-kveten-2018-den-prvni/#more-4316>

¹³ Ve školním parlamentu jsou děti od třetí do šesté třídy. Jsou to zástupci jednotlivých tříd, z každé dva.

¹⁴ Poznámky Elišky Nádobové, účastnice studijní stáže v Berlíně, organizovanou InBází z.s.

Integrovaný jazykový koncept

Ve škole je velký počet dětí, které mají nárok na výuku němčiny jako druhého jazyka. Tato výuka je placena státem. Škola prosazuje tzv. **integrováný jazykový koncept**, což znamená, že všechny hodiny němčiny jako druhého jazyka jsou placené státem, probíhají přímo během běžné výuky ve třídě¹⁵. Děti neodcházejí z hodiny, aby se jazyk učily odděleně, tak jak se to často dělá na jiných školách v Berlíně. Nefungují tady téměř žádné oddělené skupiny žáků, po šesti osmi studentech, které by se jazyk učily samostatně. Naopak děti studují zároveň s ostatními žáky a probírají slovíčka k tématu, které se právě ve třídě probírá. Děti jsou podporovány učitelem, který je určen k výuce němčiny jako druhého jazyka. Je přítomen na hodině a zapojuje se do výuky. Ve třídě jsou běžně dva učitelé a jeden vychovatel, ke kterým se učitel, specialista na výuku němčiny jako druhého jazyka, přidává. Na hodině jsou tak přítomní čtyři učitelé. Všichni tyto učitelé pracují na výuce jazyka společně v rámci celé třídy.

Jen ve výjimečných případech přistupuje škola na klasickou formu výuky jazyka, podporovanou státem. Jde o projekt **Mitsprache**¹⁶, kdy se děti učí odděleně, mimo třídu. Do výuky jsou zapojeni i rodiče. Projekt je určen pro menší děti z první a druhé třídy. Výuka němčiny probíhá ve skupině 5–8 dětí 3x týdně a je cílená na děti, které nerozumí nebo rozumí jen velmi málo. Je nastavena tak, aby děti byly schopny fungovat ve vyučování.

Starší děti chodí v jiných školách do tzv. Willkommensklasse, ale v Erika Mann Grundschule tyto třídy nefungují a tato škola je nepodporuje.

Projektová forma výuky

Ve třídách funguje pevně daný tým. Každá třída má třídního učitele. K tomu na konkrétní témata podle zaměření (přírodní/humanitní vědy) přichází do výuky druhý učitel. Přítomen je i vychovatel z družiny. Výuky se účastní, jak už bylo zmíněno, i učitel zaměřený na výuku němčiny jako druhého jazyka. Zejména v nižších ročnících nefunguje klasické rozdělení výuky na předměty. Jednotlivá témata se učí napříč všemi předměty. Například, jak říká paní Haberman: „...pokud se v daný den probírá téma voda na přírodovědě, děti dělají s vodou experimenty, na výtvarce kreslí něco k vodě, na hudebce poslouchají například Vltavu, v matematice měří litry. U všech činností se zároveň s dětmi, které to potřebují, procvičují slovíčka z němčiny k tématu. Třída se dá chvilkami i rozdělit, kdy jedna skupina např. měří litry a druhá trénuje slovíčka k tématu voda. Jazyková výuka se prolíná každým předmětem od matematiky, hudby až ke sportu – například v tělocvičně máme každé sportovní náčiní polepené názvy v němčině.“

Škola klade velký důraz na **projektové vyučování**. Paní Habermann k tomu uvádí: „Máme zkušenost, že naše děti potřebují učení zaměřené na činnost, ne na teorii. Aby učení bylo spojeno s tím, co zažívají. Učíme je skrz prožitky.“ Projektové vyučování, podle personálu školy, nejlépe funguje v prvních třech ročnících, kdy vyučování není tak specializované a pedagogové různého zaměření mohou lépe spolupracovat. Čím jsou děti starší, tím je to komplikovanější, protože se předměty více specializují. Proto se ve vyšších ročnících začíná projektová výuka prolínat s klasickou formou výuky. Podle paní Habermann je to takto správně, protože se děti musí naučit, že v návazných školách budou muset zvládnout klasickou formu výuky v rámci jednotlivých předmětů. „Je důležité, aby na škole fungovaly oba přístupy, aby děti uměly spolupracovat a zároveň se mohly soustředit na konkrétní předmět. Snažíme se také učit děti samostatnosti, aby měly správné návyky a uměly se učit samy.“

Personální zajištění školy

Dle paní Habermann by škola nemohla fungovat, pokud by zde nebyl schopný a nadšený tým učitelů, vychovatelů a sociálních pracovníků. Ve škole je 60 učitelů, 47 vychovatelů, 3 sociální pedagogové, 2 sociální pracovníci, 13 asistentů pedagoga a externí umělci a instituce.

Jak týmy fungují? Jak již bylo naznačeno, nejmenší možný tým ve třídě je **1 třídní učitelka** plus **1 učitel partner**, specialista na konkrétní předmět, a **1 vychovatel**. Pokud má dítě speciální potřeby, přibude **integrační nebo sociální pracovník**. Tým na jednu třídu se tedy pohybuje **od 3 do 5 pracovníků**. Ve třídě je kolem 24 dětí. Tým učitelů a odborníků se společně snaží dětem ve všem pomoci, pokud však nějaký problém přesáhne hranice, které jsou v kompetenci učitelů, většinou sociálního charakteru, mohou zasáhnout pracovníci tzv. **sociální stanice**. V rámci sociální stanice pracují dva **sociální pracovníci**. Jsou zde pro všechny, kteří potřebují poradit: pro děti, rodiče i pedagogy.

Sociální pracovníce k fungování stanice říká: „Jsme nízkoprahová pomoc, když učitelky rozpoznají nějaký problém, můžou přijít. Pokud se problém týká oblasti speciální pedagogiky, zapojíme speciální pedagogy či integrační

¹⁵ Video rozhovor s ředitelkou školy Erika Mann Grundschule Birgit Habermann a speciální pedagožkou Maren Loeppke. ČOSIV, 2018, online, (cit. dne 14. 6. 2019)

Dostupné na: www.podporainkluze.cz/material/erika-mann-grundschule-video

¹⁶ V překladu „domluva“.

pracovníky. Pokud se problém týká rodiny dítěte, snažíme se to podchytit, promluvit s dítětem i rodiči a případně je nasměrovat na další služby, které by mohli potřebovat.“

Další věc, kterou sociální pracovníci poskytují, je **mediace v případech konfliktů**: „Jsme zastánci toho, že konflikty jsou normální věc, která patří k životu, pouze je musíme řešit civilizovaně. Pokud se jedná o větší konflikty mezi dětmi, řešíme je my. Pokud jsou to menší konflikty, řeší je starší děti.“ Těmto dětem se říká **mediátoři**. Děti-mediátoři musí v páté třídě projít půlročním kurzem zaměřeným na konflikty, který vedou sociální pracovníci. Když jsou v šesté třídě, stávají se mediátory a zejména o pauzách mají na starost řešit konflikty mezi dětmi.

Škola klade také velký důraz na **samostatnost a zodpovědnost žáků**. Děti se mohou svobodně rozhodnout, kde budou trávit své přestávky, ve škole je několik různých venkovních prostorů a v budově školy jsou přístupné dílny, jako např. rukodělná. Děti zodpovídají za úklid učeben, mohou opustit třídu, pokud vyhodnotí, že se jim bude lépe pracovat na chodbě apod.

Hlavní kompetence, které by za 6 let pomocí všech výše zmíněných prostředků měly děti ve škole získat, jsou: **schopnost diskutovat, prezentovat, sebehodnotit se, umět se rozhodnout, řešit problémy, mít zodpovědnost.**

„Svět stříbrného draka“ – interiér školy

Mimo ocenění za inkluzivní přístup získala škola i cenu za **architektonické řešení interiéru** školy. V 2006 se rozhodlo vedení školy pro obnovu interiéru budovy, která pochází z 19. století a jejíž vnitřek byl už zchátralý. Do obnovy interiéru školy se zapojila skupina studentů architektury ze skupiny Die Baupiloten. Studenti společně sbírali nápady a diskutovali s dětmi nad tím, jak školu změnit tak, aby se jim zde líbilo a chodily sem rády. Během diskuze jedno z dětí zahlédlo stříbrnou figurku a řeklo: „Podívejte, to vypadá jako drak.“ A druhé se přidalo: „Jéé, ten drak proletí naší školou a zanechá všude stopy.“ Tak se vytvořil námět na přestavbu interiéru školy. Na chodbách i ve třídách jsou vidět stopy stříbrného draka. Jednou z chodeb se na stropě vine ocas papírového draka. V druhé jsou skříňky ve tvaru dračích vajíček. Relaxační místnost je plná houpajících se křesílek visících ze stropu ve tvaru vajíček. V další chodbě jsou rozkládací stoly na psaní ve tvaru křídel atd. Přestavba interiéru školy podtrhuje otevřenost a inkluzivní přístup školy.

Obrázek č. 4 Relaxační místnost s motivy dračích vajíček.¹⁷

Proč to všechno personál školy dělá? Proč v tom pokračuje? Paní Habermann k tomu říká: „Protože vidíme, že to funguje, že tímto způsobem jsme mnoha dětem dali dobrý start na další cestě vzděláním. Ve 3. třídě musí děti v celém Německu dělat povinné srovnávací písemky z matematiky a němčiny. Výsledky žáků naší školy jsou 2 x lepší než výsledky jiných škol, které mají podobnou klientelu.“ Po ukončení 6. třídy se 70 až 80 procent dětí školy dostane tam, kam se přihlásily. Ať už na gymnázia, nebo jiný typ školy. 30 až 40 procent dětí končí na gymnáziích. Paní Habermann říká: „**Když vidíte, s čím ty děti přicházejí a s čím odcházejí, je potřeba si říct, že trpělivost se vyplácí.**“

Použitá literatura a zdroje:

Brigite Habermann, Role models of Berlin Practice (přednáška), In: Creating Opportunities.

How to improve equal opportunities for all children. Kennisdossier Kinderopvang BKK, Utrecht 2019, (online) (cit. dne 14. 6. 2019)

Dostupné na: https://www.stichtingbkk.nl/images/BKK_Kennisdossier_2019-001_LR.pdf

¹⁷ Převzato z <https://www.designboom.com/architecture/die-baupiloten-erika-mann-elementary-school-ii/>

Nahrávka z exkurze školy, která proběhla v rámci studijního pobytu učitelů z ČR v Berlíně, studijní pobyt se konal v rámci projektu Inbáze, z. s., Mosty ke školám. Exkurze se konala dne 21. 5. 2019

Poznámky Elišky Nádobové účastnice studijní stáže v Berlíně, organizovanou InBází z.s.

Souhrn ze studijní cesty do Berlína organizovaný ČOSIV, 2018 dostupné online (cit. 14. 6. 2019):
<https://cosiv.cz/cs/2018/05/17/studijni-cesta-do-berlina-kveten-2018-den-prvni/#more-4316>

Video rozhovor s ředitelkou školy Erika Mann Grundschule Birgit Habermann a speciální pedagožkou Maren Loeppke. Čosiv, 2018, online, (cit. dne 14. 6. 2019)

Dostupné na: www.podporainkluze.cz/material/erika-mann-grundschule-video

5.2 „ŠKOLA SI MUSÍ KLÁST OTÁZKU, NE JESTLI JSOU DĚTI VHODNÉ PRO NI, ALE JESTLI JE ŠKOLA VHODNÁ PRO NĚ“ – PŘÍKLAD DOBRÉ PRAXE Z ALBERT SCHWEITZER GYMNASIUM

MGR. BARBORA HANZALOVÁ

Obr. č. 1 Budova Albert Schweitzer Gymnasium.

V části Berlína zvané Neukölln, kde se škola nachází, je celkem 9400 obyvatel. 60 % z nich má migrační pozadí, z toho je 85 % dětí. Především se jedná o přistěhovalce z Turecka, z arabských zemí, Bulharska, Rumunska, v poslední době přicházejí i mladí lidé ze zemí, jako je Španělsko, Portugalsko, Řecko a Francie. Dětská chudoba, měřená podle příjmu rodičů, je v této lokalitě kolem 60 %, na sociální dávky dosáhne 30 % obyvatel této lokality. Jsou zde zastoupeny všechny negativní sociální jevy jako kriminalita, prostituce, drogy.

V Neuköllnu může člověk prožít celý život, aniž by uměl německy. Je možné vyřídit všechno od narození po pohřeb v jiném jazyce než v němčině. Mít například tureckou porodní bábu, tureckého lékaře, udělat si řidičský průkaz v turečtině.

V Albert Schweitzer Gymnasium je celkem 560 žáků, z toho víc než 95 % dětí s migračním původem, z 20 různých kultur. Ve škole je 7.–12. třída, dětí ve třídě je celkem 30. První rok je zkušební. Ten, kdo neobstojí, přechází do jiné školy. Jeden školní rok se otevírají 3 třídy (90 žáků), jeden rok 4 třídy (120 žáků), s tím, že do školy se dostanou děti s průměrnou známkou 2,0. Cílem je, aby byly do této školy přijaty ty děti, které do ní doopravdy chtějí. Určující pro přijetí je tedy prospěch žáka v grundschule („základní škole“) a motivační pohovor s žákem.

Bývalý ředitel Albert Schweitzer Gymnasium Georg Krapp nastoupil do školy v roce 2005. V té době chtěli pro špatné výsledky školu zavírat. Během deseti let vybudoval úspěšné a žádané gymnázium pro děti tureckého či arabského původu, jejichž problémem byla malá znalost němčiny na úrovni vzdělávacího jazyka. Nová ředitelka, paní Karin Kullick, jde v jeho šlépějích a úspěšně navazuje na jeho koncepci.

Jak říká pan Krapp: „Albert Schweitzer Gymnasium byla v 50. a 60. letech 20. století škola pro děti z měšťanských rodin. Když čtvrt' přestala odpovídat statusu svých obyvatel, odstěhovali se a místo nich přišli migranti. Škola ale dále pokračovala ve svém programu: tedy že žáci, kteří zde chtějí studovat, musí mít určité schopnosti. Nové děti ale nebyly pro gymnázium způsobilé. Otázku jsem tedy otočil: je gymnázium způsobilé pro děti? Jak se musí změnit, aby žáci dostali stejnou vzdělávací šanci jako německé děti? Mají přece z 90 % německý pas, jsou tedy Němci – a z mého pohledu mají v souladu s ústavou a zákony právo na rovné vzdělávání. Předtím ho neměly a propadaly.

Když jsem přišel do školy, nebylo tam moc učitelů. Počet učitelů závisí na počtu žáků. Za posledních 5 až 10 let jsem ale mohl přijmout 50 pedagogů. Počty se postupně zvyšovaly, jak přibývaly první úspěchy, a mezi rodiči se rozšířila šeptanda o škole, která nemá nos nahoru a jejich děti tam dostanou skutečnou šanci. Dnes poptávka po škole převyšuje nabídku, takže jsem mohl nabrat kolegy, kteří byli ochotni spoluvytvářet profil školy. Takové, kteří se zajímali o vzdělávací jazyk, byli kvalifikovaní v oblasti němčiny jako cizího nebo druhého jazyka – a řekli si, že naše škola je pro ně zajímavější než jiná v bohaté čtvrti.“¹⁸

Koncepce školy

Velký důraz klade škola na jazykové vzdělávání, které úzce napojuje na kulturní. Spolupracuje s řadou partnerů jako etnologické muzeum, opera nebo divadlo, aby děti lépe poznaly německou společnost. Pořádá výlety např. do Krakova a Osvětimi, ale i do Londýna a Paříže, aby dětem zprostředkovali evropské myšlenky a rozšířili dětem obzory za hranice Neuköllnu. Škola se za posledních 10 až 15 let vyvinula ve vzdělávací a integrační centrum. Často mají učitelé k žákům osobnější vztah, který třeba v jiných školách není běžný. S maturitním vysvědčením mohou studenti studovat na každé vysoké škole; dokážou se lépe postavit na vlastní nohy.

Právě proto, že je v této škole kladen **důraz na rozvoj jazyka**, mají ve škole 2 jazykové koordinátory, kteří spolupracují s učiteli. Mají i vlastní koncept rozvíjení jazyka. To, co žáci původně považují za nevýhodu, tj. že neumí jazyk, to se pak, pokud se učitelé žákovi systematicky věnují, může stát výhodou. Žáci pak znají 2 jazyky, 2 kultury a dokážou se mezi nimi pohybovat. Žáci s migračním původem třeba už německy mluví, ale mají problémy v akademickém jazyce, zejména v předmětech, jako je matematika a fyzika. S tímto mají potíží hlavně také rodiče těchto dětí. Snahou je, aby učitelé žáky dovedli ke státní maturitě.

Žáci musí v průběhu studia absolvovat **praktika**. Praktika probíhají 2 týdny v 10. třídě, žáci si je hledají sami. Může to být kdekoliv, ve školce, firmě, podniku apod. Škola se snaží zprostředkovat praktika nejlepším studentům např. na úřadech, kde svou dvojjazyčnost využijí. To také pomáhá tomu, aby se žáci dostali do jiného světa, za hranice Neuköllnu. Žákům to umožní zvýšit si sebevědomí.

Ve škole funguje **koncept celodenního vyučování**, který vyžaduje náročnou organizaci na odpolední mimoškolní aktivity (např. kroužky). Škola je otevřena každý den od 8.00–16.15 hod. V rámci školního dne je dlouhá polední pauza. V rámci polední pauzy zajišťují dozor sociální pracovníci, brigádníci nebo dobrovolníci, kteří si zde plní povinnou roční službu. V polední pauze si mají žáci vypracovávat úkoly. Klasické domácí úkoly škola zrušila – přejmenovali je na cvičební úlohy a přesunuli jejich plnění do školy, kde děti podporuje pedagog.

Podle pana Krappa rozhodující otázkou, kterou si škola musí položit, je – ne jestli jsou děti vhodné pro ni, ale jestli je škola vhodná pro ně. Musí pořad promýšlet, jak vzdělávací nabídku upravit. Když mají noví žáci deficity v matematice, musí je učitelé odstranit. Samozřejmě ale požadují, aby se žáci maximálně snažili. Všem musí ukázat, že je nutné se namáhat; musí ukázat, že něčeho chtějí dosáhnout. Nemohou si myslet, že půjdou na toto gymnázium a dostanou dobré známky zadarmo. I zde mohou propadnout a selhat.¹⁹

Sociální práce na škole

Už od školního roku 2005/2006 mají ve škole **sociální pracovníky**. Nyní jsou ve škole 3, k tomu jsou ve škole 4 dobrovolníci (dobrovolná práce rok po maturitě) a 1 student sociální práce. Tito pracovníci mají na starosti různé projekty ve třídách, např. o prevenci. Hodně škol v Berlíně má sociální pracovníky, ale takto vysoký počet sociálních pracovníků je výjimečný.

Těžištěm **sociální práce ve škole** je poradenství mladistvým, pracují ale i s rodinami, nabízí např. prázdninové výjezdy a organizují různé kurzy jako šití, šachy či dívčí kroužek, ve kterém mohou dívky mezi sebou sdílet postřehy

¹⁸ Rozhovor s Georgem Krappem „Otázka není, jestli děti migrantů integrovat, ale jak je integrovat“, časopis Respekt, 2016, online (cit. 20. 6. 2019) dostupné na: <https://www.respekt.cz/spolecnost/otazka-nezni-jestli-deti-migrantu-integrovat-ale-jak-je-integrovat>

¹⁹ Rozhovor s Georgem Krappem „Otázka není, jestli děti migrantů integrovat, ale jak je integrovat“, časopis Respekt, 2016, online (cit. 20. 6. 2019) dostupné na: <https://www.respekt.cz/spolecnost/otazka-nezni-jestli-deti-migrantu-integrovat-ale-jak-je-integrovat>

a zkušenosti. Dále např. student, který ve škole pracuje, vede kroužek výroby vafel. V rámci tohoto kroužku připravili žáci pro ostatní program, kdy nabízeli zájemcům vafle a fungovalo to jako v restauraci.

Sociální pracovníci se pohybují v prostoru mezi rodinou, mladistvými a školou a cílem je, aby zůstali nestranní. Vedení školy a učitelé jsou moc rádi, že ve škole sociální pracovníci mají, protože na celou problematiku přináší jiný pohled.

Spolupráce s rodiči

Dva **učitelé ve škole mají migrační původ**, mluví turecky, arabsky a dalšími jazyky, což komunikaci s žáky a rodiči usnadňuje. Také proto je ve škole lepší klima. Je důležité, že pracovníci a učitelé, kteří mají migrační původ, mohou sloužit jako vzor nebo příklad pro žáky. Žáci vidí, že to někdo s migračním původem může dotáhnout třeba právě na učitele. Často nevěří, že je to možné prorazit, dostat se do lepších pozic nebo získat vyšší vzdělání.

Jedna maminka žáka ze 7. třídy (je zároveň zástupkyní rodičů z této třídy) provozuje kavárnu pro rodiče – **Elterncafé**, ve které se zároveň organizují různé slavnosti, svátky apod. Tato maminka je jako „maják“, jako zářný příklad pro ostatní rodiče a žáky. Přesto, že všichni zaměstnanci usilují, aby se jednalo o otevřenou školu, připouští ředitelka školy paní Kullick, že nejsou vždy v komunikaci úspěšní. Právě proto zde mají tolik sociálních pracovníků, kteří komunikaci s rodiči usnadňují.

„Willkommensklasse“

Ve škole funguje jedna třída tzv. „willkommensklasse“ – uvítací třída, kde jsou děti uprchlíků, kteří potřebují kromě jazyka i dodatečnou podporu. V této třídě je maximálně 12 dětí. Věkové rozpětí je mezi 12–19 lety. Třída funguje třetím rokem, jsou v ní žáci, kteří německy neumí téměř vůbec. Cílem je, aby se žáci z této třídy dostali na konci školního roku na úroveň A2–B1. Většinou děti zůstanou v této třídě jeden rok, jsou ale děti, které tuto třídu navštěvují dva roky, protože nepostupují v jazyce tak rychle. Aby žáci nebyli izolovaní pouze v této třídě, chodí na některé předměty do své příslušné třídy. Jedná se o předměty jako např. tělocvik, angličtina nebo třeba jejich oblíbený předmět. Tito žáci mají individuální studijní plán, kde jsou uvedeny cíle, ke kterým by měl žák dospět. V této škole pak mohou zůstat jen ti nejlepší, ostatní absolventi „willkommensklasse“ odchází do jiných škol. Ve třídě „willkommensklasse“ vyučuje jeden učitel, děti k tomu mají ještě 3 hodiny angličtiny a 3 hodiny matematiky týdně.

Spolupráce s institucemi v okolí

Se školou spolupracuje organizace **Quartiersmanagement** (v překladu „management čtvrtí“), která působí v problematice oblastech, kde jsou rizika nezaměstnanosti, vysoké kriminality apod. Organizace je financována spolkovou zemí Berlín, vládním programem německé republiky, kofinancována Evropskou unií. Cílem je vytvořit v této lokalitě příjemné místo pro život a zapojit do toho i občany. Organizace se zaměřuje na všechny důležité oblasti, jako je např. rozvoj vzdělávacích sítí ve čtvrti, rozvoj škol, podpora setkávání dětí a rodičů, mentoring či „jobcoaching“ pro profesní orientaci mládeže. Je zde zřízeno rozhodovací fórum, ve kterém jsou lidé z této čtvrti, nikoli nějací úředníci. Občané sami mohou do rozhodovacích procesů mluvit, snaží se ovlivňovat veřejný prostor, aby se lokalita kultivovala. Uskutečňuje se zde např. velký kulturní festival, který organizují sami migranti.

Je zde snaha, aby školy a školky spolupracovaly i s dalšími institucemi ve čtvrti – s knihovnami, s domy mládeže apod. Tento koncept nazývají „vzdělávací krajina“. Zároveň zde mají koncepci, která se nazývá v překladu „hladké přechody“. Cílem je, aby dítě od počátku do konce svého vzdělávání prošlo úspěšně všemi „vzdělávacími řetězy“. To spočívá např. v tom, že dítě se může přijít podívat do této školy už v 5. a 6. třídě, kdy ještě navštěvuje základní školu („grundschule“). Aby vědělo, jak škola funguje, jaké je tam klima, a nebylo nemile překvapené. Děti mohou školu navštívit na krátké vyučovací hodiny, kdy probíhají např. nějaké experimenty v přírodních vědách, zpívají se písničky v angličtině apod., aby děti věděly, jak výuka na gymnáziu probíhá, a měly motivaci se do školy dostat. S touto aktivitou pomáhá také organizace Quartiersmanagement, která komunikaci mezi jednotlivými školami zprostředkovává.

Použitá literatura a zdroje:

Nahrávka z exkurze školy, která proběhla v rámci studijního pobytu učitelů z ČR v Berlíně, studijní pobyt se konal v rámci projektu Inbáze, z. s., Mosty ke školám. Exkurze se konala dne 21. 5. 2019.

Rozhovor s Georgem Krappem „Otázka není, jestli děti migrantů integrovat, ale jak je integrovat“, časopis Respekt, 2016, online (cit. 20. 6. 2019) dostupné na:

<https://www.respekt.cz/spolecnost/otazka-nezni-jestli-deti-migrantu-integrovat-ale-jak-je-integrovat>

$x + y = ?$

Hi!

Привет!

Ahoj!

Xin chào

Hallo!

مرحباً

